

ΤΟ ΤΕΥΧΟΣ ΔΡΑΧ. ΠΕΝΤΕ

ΡΥΘΜΟΣ

ΟΡΓΑΝΟ ΤΩΝ ΝΕΩΝ

ΠΟΙΗΣΗ - ΔΙΗΓΗΜΑ - ΚΡΙΤΙΚΗ - ΜΕΛΕΤΗ

ΒΓΑΙΝΕΙ ΚΑΘΕ ΜΗΝΑ
ΤΕΥΧΟΣ ΕΒΔΟΜΟ

ΓΡΑΦΟΥΝ :

ΝΙΚΟΣ ΓΚΑΤΣΟΣ
ΜΑΝΩΛΗΣ ΑΛΕΞΙΟΥ
ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΔΡΙΒΑΣ
ΤΖΕΝΙΑ ΚΑΒΒΑΛΙΑ
Ν. ΧΑΓΕΡ ΜΠΟΥΦΙΔΗΣ
ΜΑΡ. ΜΑΚΡΗ
Μ. ΠΡΩΤΟΨΑΛΤΗΣ
Γ. Κ. ΒΛΑΧΟΣ
Μ. ΣΠΙΕΡΟΣ
Σ. ΜΑΥΡΟΕΙΔΗ—ΠΑΠΑΔΑΚΗ
ΔΙΛΗ ΙΑΚΩΒΙΔΟΥ

ΒΙΒΛ. ΝΕΟΕΛ. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

Π. ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΣΟΛΩΜΟΣ

Τὸ χιόνι.
Γι' αὐτὸν ποῦ δὲν μού σύστησε κανείς.
Φωνὲς ἑνὸς διαβάτη.
Ἡ Δεσποσύνη Ἑλβίρα.
Εἰρήνη.
Δὲ χιόνιζε...
Χελιδονίσματα στὴν ἀρχαία Ρόδο.
Πέθανε ἡ ἀγάπη μου καὶ κλαίω...
** (*Ἀπάντηση στὸν κ. Δρίβα).
Ἄθηνᾶς Ταρσόλη: Καπετὰν Μοναχὸς κ. ἄ.
Κρίσεις ἀπὸ μιά ἀνασκόπηση.

Ἐργασία: Ν. Β. Τωμαδάκη καὶ Σ. Π. Βο-
γιατζάκη.

ΠΕΙΡΑΙΑΣ
ΑΠΡΙΛΗΣ ΤΟΥ 33

ΡΥΘΜΟΣ

ΟΡΓΑΝΟ ΤΩΝ ΝΕΩΝ

ΠΕΙΡΑΙΑΣ 1932

ΙΔΡΥΣΕΝ ΟΜΑΔΑ ΝΕΩΝ

ΔΙΕΥΘΥΝΕΙ: Σ. Θ. ΣΠΑΝΙΔΗΣ

ΓΡΑΦΕΙΑ: ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ 37 - ΠΕΙΡΑΙΑΣ

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΑΠΟ ΤΟΝ ΟΙΚΟ Π. ΒΑΡΒΑΡΕΣΟΥ

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ: } ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ: ΓΙΑ ΟΛΟ ΤΟ ΧΡΟΝΟ ΔΡ. 50
 } ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ: ΓΙΑ ΕΞΗ ΜΗΝΕΣ ΔΡ. 30
 } ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ: ΓΙΑ ΟΛΟ ΤΟ ΧΡΟΝΟ ΔΟΛ. 1

ΓΡΑΜΜΑΤΑ: ΣΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ "ΡΥΘΜΟΣ", ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ 37

ΕΜΒΑΣΜΑΤΑ ΣΤ' ΟΝΟΜΑ ΤΩΝ: Π. Σ. ΒΑΡΒΑΡΕΣΟΥ & Σ. Θ. ΣΠΑΝΙΔΗ

ΤΟ ΧΙΟΝΙ

Τὰ καλοκαίρια φύγαν περιστέρια,
λευκά φτερά, καὶ πέπλα ἀπ' τὸ στημόνι
τ' ἀχνὸ τοῦ νοῦ. Μὰ στὰ κοινένια χέρια
τὰ δάχτυλά σου λιώνουν τώρα χιόνι.

Τοῦ νοῦ στημόνι· χιόνι. Καὶ στὴ μόνη
χαρὰ μας—νὰ σὲ κλάψει ποὺς μπορεῖ;—
κάποτε φτάσαμε ὄνειρο κι' ἀφίονι,
καὶ τ' ὄνειρό μας—θάλασσα οἱ καιροί—

κερὶ καὶ λιώνει. Φεύγεις, γαλανὴ
φλόγα, καπνὸς στὰ σύννεφα τῆς σκέψης.
...Στὸ χιόνι, ἐκεῖ, στ' ἀδέρφια σου, γυμνή,
τὰ δάχτυλά σου πάλι θὰ γυρέψεις.

ΝΙΚΟΛ. ΓΚΑΤΣΟΣ

ΔΗΛΩΣΗ.—Λίτοι πολλοὶ ἀπὸ τοὺς φίλους τοῦ «ΡΥΘΜΟΥ» μᾶς ἀρωτοῦν γιὰ τὴ διεύθυνση τοῦ περιοδικοῦ, δηλώνουμε κι' ἀπὸ ἐδῶ σέκείνους ποὺ δὲν ἔχει γίνει γνωστὸ ἴσαμε τώρα, ὅτι ὁ «ΡΥΘΜΟΣ» ἰδρύθηκε ἀπὸ ομάδα νέων διανοουμένων τῆς πόλης μας, ποὺ ἐνοιώσαν τὴν ἀνάγκη νὰ συσσωματωθοῦν γιὰ νὰ πραγματώσουν καὶ νὰ οὐθιῶσιν τὶς πνευματικὰς τῶν προσπάθειες. Ἡ φροντίδα τῆς ἐκδόσεως τοῦ περιοδικοῦ, ἀνατέθηκε στοὺς κ. κ. Β. Ακουῖρας καὶ Σ. Θ. Σπανίδη. Μετὰ τὴν ἐκδοσὴν τοῦ πρώτου φύλλου ὁ κ. Β. Ακουῖρας ἀπασχολημένος με' ἄλλες ἐργασίας ἀπεχώρησε κι' ἔτσι τὴν φροντίδα τῆς ἐκδόσεως ἀνέλαβεν ὁ κ. Σ. Θ. Σπανίδης, στὸν ὅποιον ἀπὸ τὸ 3ο τεῦχος ἀνατέθηκε καὶ ἡ διεύθυνση.

203

ΓΙ' ΑΥΤΟΝ ΠΟΥ ΔΕΝ ΜΟΥ ΣΥΣΤΗΣΕ ΚΑΝΕΙΣ...

«Φαίνονταν ψηλός, πολύ ψηλός. Κάτε χέρια άνοιχτά, μακριά, τάχε σταυρωμένα στο στήθος. Καί σκεπτόταν κανείς πώς θάχε έναν πελώριο σκελετό».

TZENIA KABBADIA

Νά γράψω ως μιὰ ἐξιλέωση θέλω, χωρίς φλυαρία
γι' αὐτὸν ποὺ δὲ μοῦ σύστησε κανεὶς τὸν ἑαυτὸ σας.
Κάτι, νὰ μοιάζῃ σαλονιοῦ πικάντικη ἱστορία,
ποὺ ὥστόσο νάγγιζε καὶ τὸν... «πελώριο σκελετό» σας!

Μὰ θέλω πὺ διακριτικὴ ὡς εἶναι ἀπὸ ἐμὲ ἡ Μούσα,
νάμπῃ στ' ὠραῖο σας ἄδυτο, τὴν ὥρα ποὺ εἶσθε, «μόνη»
κι' ἴσως μὲ τὴν ἀγύρτικη μάσκα μου ἐγὼ νὰ ζοῦσα
βέβηλα ἐξαίσιον ὄραμα: τὴ θλίψη ποὺ ἐξαϋλώνει.

Μόνη...Κι' ἡ θύρα σφαιλιστὴ τοῦ δωματίου εἶναι πάλι.
Μὰ ἀνοίγουνε στὰ βάθη σας φεγγίτες πρὸς τὸ χάος
ποὺ μήτε ἡ ἀγία τῆς Ἄβιλας, οὔτε ὁ Χριστὸς ὁ πρῶτος
σφαλαίει, στὸν τοῖχο ὡς κρέμεται μὲ τὸ γερό κεφάλι.

᾽Ω, εἶσθε ἡ γυναίκα ποὺ ὁ Βερλαῖν τὰ βράδια ὄνειρευόταν—
μὰ ὑπουλο δέος, ἡ ἐρήμωση μαραίνει τοὺς καρπούς σας.
Ἡ νύχτα τοὺς χιμαιρικούς ἀκούει μόνο σκοπούς σας
ἀφοῦ ὅποιος ἄλλος, τρέμετε μὴ σᾶς εἰρωνευόταν.

Δεπτόμισχο ἄνθος ἡ γλωμὴ, ἡ αἰσθαντικὴ ὑπαρξὴ σας
λιγαίει σὰ λεῦκα σ' ἐρημιὰ, σὲ νύχτια πνοὴ τοῦ ἀνέμου.
Μένει χωρίς ἀπόκριση καμμιὰ ἡ ἐπίκλησή σας
καὶ τότε πιά ἰκετεύετε: «Ξημέρωσε οὐρανέ μου!»

Καὶ τὸ πρωῖ, τὴ βραδινὴ, γοερὴ σας τρικυμία
δὲ μαρτυροῦν παρὰ τὰ δυὸ κομμένα, ὑγρά σας μάτια.
Μὲ τρόπο ἄβρό, πάντα καλὴ στοῦ ἄλλου τὴν εὐθυμία,
γελαῖτε—κι' ἴσως παίζετε στὸ πιάνο σας κομμάτια...

ΜΑΝΩΛΗΣ ΑΛΕΞΙΟΥ

ΦΩΝΕΣ ΕΝΟΣ ΔΙΑΒΑΘΗ

Ἡ ζωὴ μας ξεχωρίζει κ' ἴθε μέρα πὺ πολὺ
—ποῦναι ἡ πρώτη μας ἀγάπη καὶ τὸ μυστικὸ φίλι;

Μὲ σπαθὶ στὸ χέρι φεύγω κι' ἀγρουπῶ κ' ἴθε στιγμὴ
—πῶς τὸ πάθος, μεταλλάζουν, οἱ καινούργιοι στοχασμοί!

Τὸ πρωῖ, σὰν ξημερώσω, μὲ τὰ χέρια τρυφερά,
τὸ τραγούδι ποὺ δὲν εἶπα θὰ τὸ πάρουν τὰ φτερά.

Καὶ τὸ βράδι, θὰ γυρίσω, μὲ τὰ πόδια τὰ γερά,
στὸ κρεββάτι μου θὰ πέσω νὰ ξοφλήσω μιὰ σειρά.

* *

Τόσοι ρυθμοὶ στὸν ἄνεμο—καὶ μὲ τὰ φύλλα φεύγουν
καὶ μὲ τὰ μαῦρα σύννεφα στὴ χειμωνιά χωνεύουν.
Στοιχειὸ τῆς νύχτας, σύντροφε μοναδικέ, ποῦ πᾶμε;
Στὸ δρόμο τριποδίζουμε διαβάτες καὶ περνανε.

Δυὸ φουχτες χῶμα βρόμικο στὰ χέρια μου ν' ἀρπάξω,
καὶ τὴ ζωὴ ποὺ διάβηκε μὲ πάθος νὰ ξεχάσω.
Νερό φθινοπωριάτικο τίς πέτρες κατοράκυλα,
γιὰ νὰ χαροῦν τὴν ἀνοιξὴ κι' ἄλλα καινούργια φύλλα.

* *

Φωνὴ μέσ' στὸ διάστημα, πὺ μονογεροῦ, πὺ κοῦα,
κι' ἀπὸ τὰ μαῦρα σύννεφα μέσ' στὰ νεκροταφεῖα
—τὴ συντριμμένη νιότη μου σὲ φέρετρο νὰ βάλω
τόσο μεγάλο καὶ βαθὺ ποὺ νὰ μὴν ἔχει ἄλλο.

Δὸς μου τὰ θάρρη νὰ διαβῶ καὶ τὰ στεγνὰ τὰ τόξα
—τὴ σιδερένια γέφυρα μὲ τὰ πολλὰ τὰ τόξα—
Τὸν ἄνθρωπο δὲν πρόδωσα, τὸ φίλο, τὸν ἐχθρό μου,
καὶ τὴν ἀγάπη κοράτσησα, βαθιά, σὰ μυστικὸ μου.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΔΡΙΒΑΣ

Η ΔΕΣΠΟΣΥΝΗ ΕΛΒΙΡΑ

«Οποιοι έκλεισε τὰ παιδιάτικα χρόνια του, στο πλαίσιο μᾶς μικροσκοπικῆς ἡρεμῆς πόλης, καὶ πρωτοδοκίμασε τοὺς νηογέννητους παλμούς μᾶς παιδικῆς ψυχῆς περίφοβης στὸ ἰδιωτικὸ σχολεῖο κάποιας «Κυρίας Μαρίκας ἀπὸ τὴν Ἀθήνα», ὅποιος ἐποτίστηκε ἀπὸ τὴ γαλήνη τῶν ἐπαρχιώτικων δειλινῶν καὶ τὴ σιγή τῶν ἔρημων λεωφόρων, δὲν μπορεῖ παρὰ ν᾿ανοίωσε τὸν καιρὸ, πὺ σὲ μιὰ κοσμοπολὴ, πραγματοποιοῦσε τ' ὄνειρο τοῦ θορύβου καὶ τῆς μεγάλης ζωῆς, ν᾿ανοίωσε τὴ νοσταλγία γιὰ τὴ μελαγχολικὴ πολιτεία, μὲ τίς «Κυρίες πὺ πλήττουν...»

Καὶ ἡ Δεσποσύνη Ἐλβίρα, φαινόταν νὰ ἐπληττε...

Ἐπρεπε νὰ περάσουνε τόσα χρόνια—δεκαπέντε δεκάξη—ἔπρεπε νὰ μὲ λικνίσουν κάποιον ποιητὲς τῆς κατάπτωσης στὸν πένθιμο ἦχο τῶν τραγουδιῶν τους, ἔπρεπε νὰ νοιώσω κ' ἐγὼ αὐτὸ τὸ ἄδειο στὴν ψυχὴ κάποια δειλινά, νὰ τυραννηθῶ ἀπὸ τὸ φάσμα τῆς μοναξιάς, τῆς ἐρήμωσης, γιὰ νὰ μπορῶ τώρα νὰ λέω πὺς ἡ Δεσποσύνη Ἐλβίρα, ἔπασχε τότε ἀπὸ ἀνία.

Ἱστορία συνηθισμένη;—χρονολογεῖται ὅμως τόσα χρόνια πίσω, σκεφθῆτε. Ἡ Δεσποσύνη Ἐλβίρα δὲν ἦτανε σνόμπ. Μπορῶ νὰ τὸ ξέρω, ἐγὼ πὺ εἰσέδυσσα στὸ μελαγχολικὸ ἄδυτό της.

Τὶ μεγάλο σπίτι, κρυμμένο πίσω ἀπὸ τίς πυκνὲς ἀκακίες τοῦ ἔρημου δρόμου! Καὶ τί σπουδαῖος ὁ ρόλος πὺ παίζαν οἱ ἀκακίες...

Τὴν ἐποχὴ πὺ κλάδευαν ὅλα τὰ δέντρα τοῦ δήμου, κ' ἔμεναν οἱ δρόμοι γυμνοί, μπροστὰ στὸ σπίτι τῆς Δεσποσύνης, διατηροῦσαν πάντα τὴ θέση τους τρεῖς ἀκακίες πὺ ἔφρισαν μὲ τ' ἀσθενικά τους κλαδιά καὶ τραγουδοῦσαν μὲ τὰ κίτρινα φύλλα τους.

Τότε μόνο, πίσω ἀπὸ τὰ κλαδιά, πὺ ἔπαιναν νὰ εἶναι πυκνά, οἱ γειτόνοι μποροῦσαν νὰ βλέπουν κλειστὰ τὰ παράθυρα καὶ κάποιον σκαλισμένο οἰκόσημο.—Κ' ἕνας ψιθύρος... Ἐνας θρύλλος νευρασθένειας..

Μιλοῦσαν καὶ γιὰ κάποιον ἀτυχῆ ἔρωτα, δυστυχήματα, πένθη, μὰ περισσότερο γιὰ μιὰ στυγνὴ, παθολογικὴ ὑπερηφάνεια γιὰ τὴν ὑψηλὴ καταγωγὴ της, πὺ τὴν κρατοῦσε ἀηδιασμένη, μακρὰ ἀπὸ μιὰν ἀνάστατη, ταραγμένη κοινωνία, ὅπου εἶχαν ἀνακατωθῆ τὰ γαλάζια αἵματα μὲ τὰ κόκκινα.

Ἡμῶνα ἔξη-εφτά χρονῶν, ὅταν ἔκαμα τὴ γνωριμία τῆς Δεσποσύνης πὺ εἶχε τὸ μεγάλο σπίτι, τὸν ὠραῖο κῆπο, τὸν πειὸ ὠραῖο ἀδερφὸ μὲ τὸ ἄσπρο ἄλογο, καὶ τὸ ντὲ στ' ὄνομά της.

Γιατὶ ἡ Δεσποσύνη Ἐλβίρα ἦταν ἀπὸ ράτσα μεγάλη. Ὁ παποῦς της ἦτανε προβεδοῦρος στὸ κάστρο, ὁ πατέρας της εἶχε κάμει δήμαρχος χρόνια κ' ἔλεγαν τὴ μητέρα της «Κοντέσσα», πρὶν βαρεθοῦν οἱ ἑφτανησιῶτες ν' ἀποδίνουν τοὺς τίτλους.

Κρατοῦσαμε κείνο τὸν καιρὸ στὸν ἴδιο δρόμο καὶ σχεδὸν ἀπέναντι, ἕνα μεγάλο σπίτι, μὲ ἄδεια τὰ δωμάτια τοῦ κάτω πατώματος, πὺ μύριζαν ὑγρασία. Χρησίμευαν. θυμᾶμαι, στὸν ἀδελφὸ μου, γιὰ πέλαιος, ὅταν ταξίδευε μὲ τὸ καράβι πὺ ναυπηγοῦσε ἀπὸ παλὰ κιβώτια καὶ σπασμένες καρέκλες.

Ἦταν ἕνα ἀπόγευμα. Μὲ τραβοῦσε ἀκατανόητα σὰν ἦμουν μικρή, κάθε τί πὺ σκεπαζόταν μ' ἕναν ἄχρηνό πέπλο, μυστηρίου. Εἶχα μπῆ σ' ἕνα στενὸ σοκάκι, ἕνα πέρασμα μόλις, στὴν ἀριστερὴ πλευρὰ τοῦ σπιτιοῦ μὲ τίς ἀκακίες. Ἀπὸ κεῖ ἔβλεπα τὸ μεγάλο του κῆπο. Πόσα δέντρα καὶ λουλούδια! Ἀπὸ τούτη μάλιστα τὴν πλευρὰ, ἦταν ἀνοιχτὰ τὰ παράθυρα. Μιὰ μαρμαρένια σκάλα, ἀνέβαζε σὲ μιὰ βερόντα, σκεπασμένη μὲ μοκαβίλλιες. Στὰ κάγκελά της, εἶχε πλεχτεῖ μιὰ γιασεμιά. Κ' ἐγὼ πὺ γεννήθηκα μὲ μιὰν ἀδυναμία γιὰ τὰ λουλούδια εἶχα στηλώσει δυὸ περίεργα μάτια σ' ἐκεῖνα τ' ἀμέτρητα ἄστρα, τὰ λευκά.

Σὲ μιὰ πολυθρόνα, δίπλα σ' ἕνα χαμηλὸ τραπεζάκι, μιὰ ὠχρὴ γυναικία ἔπλεκε μόνη.

Κλεισμένα τὰ χεῖλη. Πόσες ὥρες;—Ποιὸς ξέρει...

Ὅταν μ' ἀντίκρισε ἕνα ἐλαφρὸ χαμόγελο χάραξε τ' ἄχρωμα χεῖλη της καὶ φωτίστηκαν τὰ μικρὰ της μάτια τὰ σβυμμένα.

«Ἡ μικρούλα θέλει νὰ κόψη λουλούδια;»

... Σὰ νὰ τὴν ἀκούω τὴ στεγνὴ φωνὴ της τὴν παρὰφωνη...

Θὰ ἦταν ὅλη ἱκεσία κ' εὐγνωμοσύνη ἡ παιδικὴ μου ματιὰ. Χτύπησε τὰ χέρια. Μιὰ γρηῃ ὑπηρετρία ἦρθε καὶ μ' ἀνοίξε.

Ἀνέβηκα στὴν ταράτσα. Ἡ Δεσποσύνη μ' ἐρώτησε ἂν ἤθελα νὰ καθίσω λίγο κοντὰ της.

Ἄν ἤθελα!... Ἐβλεπα ὅλα ἐκεῖνα τὰ λουλούδια κ' ἐσώπινα. Ἐβλεπα τὰ κοκκινισμένα της ματόκλαδα καὶ πονοῦσα...

«Ἀγαπᾶς λοιπὸν τὰ φιόρα μικρὴ μου; «Γύρισα καὶ κύτταξα τὰ γιασεμιά στὴ σκάλα.

—Νὰ κόψης πολλά, ὅσα θέλης, εἶπε. Τσαντσαμίνια, κ' ἄλλα λουλούδια.

Βάλθηκα νὰ μαζεύω ἄσπρα γιασεμιά.

—Θάχης καὶ κοῦκλες. Naί; μὲ ρωτοῦσε. Κ' ἔχουν ὠραῖα φορέματα;

—Μάλιστα, μεταξωτά. Μόνο... δὲν ἔχουν παπούτσια. Θὰ τὸ εἶπα μὲ πολὺ καῦμὸ γιατί χαμογέλασε, μὲ τράβηξε κοντὰ της καὶ εἶπε:

—Κοῦμας! Νὰ τῆς φτιάσουμε μεῖς λοιπὸν, ὠραῖα πλεχτὰ παπουτσάκια μὲ τῆς βελόνες. Καὶ εἶχε τώρα ἡ φωνὴ της ἕνα τόνο θριάμβον, σὰ νᾶχε βρῆ ἄξαφνα τὴ λύση κάποιου προβλήματος.

Ἄν πίστευα στ' αὐτιά μου. Τὰ μάτια μου ἄστραψαν. «Ἀλήθεια, θὰ πλέξετε;...

—Βέβαια, ἂν ἔρχεσαι νὰ κάνης λίγη συντροφιά στὴ Δεσποσύνη

πὸν εἶναι μονάχη... καὶ νὰ κόβης καὶ τσαντσαμίνια...

Ἐκεῖνο τὸ βράδι βρισκόμουν στὸν ἔβδομο οὐρανό.

Τὴν ἄλλη μέρα τῆς ἔκανα τὴν ἐπίσημη ἐπίσκεψή μου. Κρατοῦσα καὶ μιὰ ὠραία, μεγάλη κούκλα, δίχως... παπούτσια.

Ἀνέβηκα μὲ περισσότερη οἰκειότητα αὐτὴ τῆ φορὰ καὶ μὲ ἄπειρα ὄνειρα, σχετικὰ μὲ καλτσάκια καὶ τσαντσαμίνια...

Ἦταν στὴν ἴδια τῆς θέση, κάτω ἀπὸ τὴ μοκαβίλλια, κι' ἔπλεκε πάντα μὲ κείνες τὶς μακροῦς βελόνες τὶς κοκκάλινες. Φοροῦσε τὴν ἴδια σταχτιά ρόμπα πὸν ἄφηνε γυμνά τ' ἀδύνατα χέρια τῆς ὡς τοὺς ἀγκῶνες. Τὰ μαλλιά τῆς εἶχαν ἓνα χρώμα ξεθωριασμένο. Ξανθὰ; Καστανὰ;—Δὲν θυμᾶμαι. Δεμένα σ' ἓναν κότσο, λίγο ψηλά. Καὶ εἶχε πάντα κοκκινισμένα βλέφαρα, γύρω ἀπὸ δυὸ σταχογάλινα μάτια.

Χωρὶς νὰ εἶναι ἀσημη, δὲν ἦταν καὶ καθόλου πειά, νέα...

Μ' ἔβαλε νὰ καθίσω κοντὰ τῆς. Ἐπειτα ξεπέρασε τὶς βελόνες ἀπὸ τὸ ἐρογόχειρο κι' ἔκαμε ἀρχὴ στὸ καλτσάκι τῆς κούκλας. Κουβεντιάσαμε. Σὰ νὰ εἶχαμε πειὰ ὑπογράψει ἓνα σύμφωνο φιλίας οἱ δυὸ μας.

— Ποῦ εἶναι ἡ μαμά σας Δεσποσύνη;

— Δὲν ἔχει μαμὰ ἡ Δεσποσύνη, μικρούλα μου. Οὔτε παπάκη. Κανέναν.

— Δὲν ἔχετε ὅμως τὸν κύριο Λεονάρδο; Ἦταν ὁ ἀδελφός τῆς. Ἔνας τριαντάρης «Ἀπόλλων».

Μὰ δὲ φαινόταν νὰ τῆς κρατοῦσε καὶ πολὺ συντροφιά. Φοροῦσε τὴ στολή του αὐτὸς τὸν καθάλαρο, ἔροχνε μιὰ μαύρη κάπα στοὺς ὄμους, καθάλαρο τὸ ἄσπρο του ἄλογο καὶ χανόταν γιὰ μέρες. Μιὰ ὀπτασία, πὸν κόσμησε κάποτε τὰ μεσαιωνικὰ ὄνειρά μου:

Ἐὶς τὸν Λεονάρδο!...

Τὸ καλτσάκι προχώρησε λίγο. Ἐκοψα καὶ τσαντσαμίνια... ὦ! οἱ σιγῆς πὸν μάζενα τὰ γιασεμὰ στὴν ταράτσα τῆς Δεσποσύνης!...

Ἀπὸ τότε βαστάει καὶ ἡ ἀδυναμία μου γι' αὐτὰ τὰ λουλούδια, πὸν μοῦ θυμίζονε τὴν ἔμμομη μοναξιά τῆς ἀπογόνου τῶν... ἀρχόντων. Τὴν ἄλλη μέρα δὲν πῆγα. Ἦ μαμὰ εἶπε πὸς «δὲν ἀνησυχῶνε τὸν κόσμον» καὶ μ' ἔστειλε μὲ τ' ἄλλα παιδιὰ, στὴν Πλατεία.

Ἐγὼ στὴν Πλατεία, σκέφθηκα πολὺ τὴ Δεσποσύνη, τὰ γιασεμὰ, τὸ καλτσάκι...

Πῆγα ὅμως τὸ ἄλλο ἀπόγευμα. «Γιατὶ δὲν ἦρθες καὶ χθές;» εἶπε ὅταν μὲ εἶδε.

«Ἦ μαμὰ λέει πὸς δὲν πρέπει ν' ἀνησυχῶ τὴ Δεσποσύνη».

Εἶπε, σὰ μόνη τῆς:—πὸς θυμῶνται τὰ παιδιὰ κάποια λόγια!—

«Ἦ μαμὰ πὸν ἔχει τόσα γλυκὰ ματάκια νὰ τὴν κοιτάζουν κ' ἄλλα τόσα χεράκια ἀγαπημένα νὰ τὴν ἀγγίζουν, δὲν ξέρει τι θὰ πῆ νὰ μὴν τάχης...» Καὶ εἶχανε τὰ λόγια τῆς πολλὴ πικρία καὶ τὰ μάτια τῆς πολλὴ κακία...

Τὸ καλτσάκι δὲν τελείωσε οὔτε τοῦτο τὸ βράδι. Καὶ τὴν ἄλλη μέρα τὸ βρῆκα περισσότερο ἀτέλειωτο... Ἴδιο τὸ ὄρασμα τῆς Πηνελόπης.

Τώρα οἱ ἐπισκέψεις μου εἶχαν γίνει συχνές. Ἦμαστε φίλες. Ὁρες δλόκληρες μοῦ μιλοῦσε. Κι' ἔλεγε κάτι παράξενες ἱστορίες γιὰ μεγάλες σάλεις ὅπου ἔλαμπαν πολὺφωτα καντηλιέρια, γιὰ φροσκοφορέμους κυρίους καὶ χειροκροτήματα, γιὰ ὠραίες γυναῖκες μὲ λαμπρὰ φορέματα καὶ γυμνοὺς ὄμους.

Ἐγὼ τὴν ἄκουα ἀμίλητη, καθισμένη σ' ἓνα σκαμνάκι, στὰ πόδια τῆς. Κι' ἐννοιωθα νὰ σφίγγεται ἡ μικρὴ μου καρδιά, ὅταν κοντὰ στὸ σούρουπο, σὰν ἔπαιρνε νὰ σκοτεινιάζῃ, ἡ φωνὴ τῆς χαμήλωνε, σβυνόταν... καὶ κυλοῦσαν ἀπὸ τὰ μικρὰ τῆς μάτια, δυὸ κόμποι δακρῶν..

Τέλος κάποιο ἀπόγευμα, ἡ εὐτυχία μου κορυφώθηκε. Τὸ καλτσάκι εἶχε τελειώσει. Τὸ ἔνα. Τὶ θαῦμα! Ὅλο ἄσπρο, μὲ δυὸ ὀξ φουνιτσοὺς μονάχα. Ἐνθουσιάστηκα. Τὸ φορέσαμε στὴν ξυπόλυτη κούκλα μου. Τέλειο. Φίλησα τ' ἀδύνατα, κρούα χέρια τῆς Δεσποσύνης. Καὶ ἄρχισε τὸ ἄλλο γιὰ νὰ μὴν τελειώσῃ ποτέ...

Μῆνες ἀνεβοκατέβηκα. Ἐμάζεψα χιλιάδες γιασεμὰ. Εἶπαμε πολὺς κουβέντες οἱ δυὸ μας. Δὲν εἶχε τελειώσει.

Ἦ μαμὰ ἔκαμε ἀραιότερες τῆς ἐπισκέψεις μου, ἐνῶ ἡ Δεσποσύνη ζητοῦσε νὰ τῆς πηγαίνοφρονω τὴν κούκλα γιὰ μέτρο...

Ἦρθε τὸ φθινόπωρο. Τέλειωναν τὰ γιασεμὰ. Ἀλλάξαμε σπίτι στὴν ἄλλη ἄκρη τῆς πόλης.

Ὅλο τὸ χειμῶνα τῆς ἔκαμα δυὸ—τρεις ἐπισκέψεις μονάχα. Τὴ βρῆκα σὲ μιὰν ἀχανὴ τραπεζαρία, μὲ μόνη συντροφιά τὰ μεγαλοπρεπῆ, ἐπιβλητικὰ πορτραῖτα τῶν προγόνων, νὰ πλέκῃ πάντα, δίπλα στὸ τζάκι. Μὰ τὸ καλτσάκι θὰ ἦταν ἔτοιμο τὴν ἐρχόμενη πάντα φορὰ...

Φεύγαμε γιὰ τὴν Ἀθήνα. Ζήτησα νὰ τὴ δῶ. Δὲ μ' ἐπῆγαν. Τῆς ἔστειλα μόνο χαιρετισματα.

Καὶ δὲν τὴν ξανάδα. Ἦ κούκλα μου ἔμεινε πάντα μὲ τὸ ἀταίριαστο καλτσάκι στὸ πόδι. Καὶ ἡ Δεσποσύνη μὲ τὰ κοκκινισμένα ματόκλαδα, ἔμεινε στὴν ἔμμομη μοναξιά τῆς, νὰ ξαναζῆ τὰ δειλινὰ, κάτω ἀπὸ τὰ κλαδιὰ μιᾶς ἀνθισμένης μοκαβίλλιας, τὸ ὄνειρο ἐνὸς λαμπροῦ παρελθόντος.

* *

Ἐμαθα πρὶν λίγο καιρὸ, πὸς ἡ Δεσποσύνη Ἐλβίρα, περιφέρει πάντα τὴν κοκκαλιάρικη σιλουέττα τῆς, μέσα στὸ σπίτι μὲ τὰ κλεισμένα παράθυρα... Καὶ πάντα ἐκεῖνος ὁ θρούλλος τῆς νευροσθένειας.

Ἐλυπήθηκα. Ἦσως περισσότερο παρὰ ἂν ἐμάθαινα πὸς εἶχε πεθάνει... Γιατὶ συλλογίζομαι πὸς θᾶναι πειὸ κόκκινα τώρα τὰ κοκκινισμένα τῆς ματόκλαδα, κι' οὔτε θὰ μπορῆ πειὰ νὰ πλέκῃ μὲ τὶς βελόνες, γιὰ νὰ χαρίσῃ ἄλλο ἓνα καλτσάκι—μόνον ἓνα— σὲ κάποια μικρὴ τῆς γειτόνισσα...

Κι' ἴσως, νᾶχουν μαραθεῖ, στὴ σκάλα τῆς τὰ τσαντσαμίνια.

ΕΙΡΗΝΗ

Δὲ θάνατι πάνω ἀπὸ ἐνιαῖα χρονῶν. Μικρούλα.
χλωμὴ κι' ἀδύνατη. Ἡ κυρὰ της ποὺ δὲ δίνει
στοὺς ὑπηρέτες θάρρος, τὴ φωνάζει: «Εἰρήνη».
Στὸ χωριὸ της τὴ λέγανε Ρηνούλα...

Ξυπνάει τὰ χαράματα. Κι' ἀρχίζει
ἀμέσως τὶς βαρυνὲς δουλιές της. Κολατίζει—
μαῦρο ψωμί ποὺ πέρνουν μοναχὰ γι' αὐτήν, κι' ἐλιές
ποῦχουν ἀφίσει στὴν κουζίνα ἀπὸ τὰ χτές...

Τέλος, ὄλοι ξυπνᾶν. Αὐτὴ πηγαίνει
τὸ «γάλα» τους— μπισκότα, μέλι, σιὰ «παιδιά».
Σὲ λίγο αὐτὰ τραβᾶν γιὰ τὸ σχολιὸ τους. Κι' αὐτὴ μένει
μὲ τὴν «κυρὰ» ποῦχει νεῦρα τρομερά.

Ἄλιμονο ἂν τολμήση νὰ γελήσει.
«Ἀναίσθητη!» ἀκούει νὰ τῆς φωνάζει
ἡ κυρὰ της. «Τεμπέλα!... Τοῦ κόσμου περιγέλιο».
Ἄπὸ τὰ χεῖλη της ἔχει χαθεῖ τὸ γέλιο...

Κάποτε, ὅταν ἦτανε πολὺ πολὺ μικρή,
— ὦ τί εὐτυχισμένη ἐποχὴ!...
ὅταν ἦτανε ἀκόμη στὸ χωριό,
τὴ στέλνανε κι' αὐτήνε στὸ σχολιό.

Καὶ εἶχε μάθει ἐκεῖ τραγούδια ἕνα σωρὸ
μὲ τᾶλλα τὰ παιδιά.
Ποῦ νὰ τολμήση τώρα νὰ τὰ θυμηθῆ
Ποῦ νὰ τολμήση τώρα νὰ πῆ κάνα σκοπό...
...Τὴ νύχτα μοναχά, πρὶν κοιμηθῆ,
τὰ λέει καμιά φορὰ ἀπὸ μέσα της, σιγά.

Τὴν Κυριακὴ μὲ τὸν καλὸ καιρὸ
βγαίνουνε ὄλοι τους, τραβᾶν στὴν ἐξοχή,
(ὁ κύριος, ἡ κυρὰ, τὰ παιδιά μὲ τὰ «καλά» τους, τὸ μωρὸ)

— Τί προετοιμασίες! τί γέλια! τί κακό!—
Αὐτήνε τὴν κλειδώνουν μοναχὴ
μὲς στὴν κουζίνα ἢ στὸ πλυσταριό...

Καὶ τότε, πῶς ἀλλάζουν ὄλα, Θεέ μου...
Τὰ γόνατά της κι' ἡ φωνὴ της πιά δὲν τρέμουν...
Μὲς στὸ σκοτάδι καὶ στὴν ὑγρασία
παίζει, γελάει, κόνει τὴν κυρὰ...
«Ἀναίσθητο!» φωνάζει στὸ γατί...

Καὶ μὲς στὸ πλυσταριὸ πῶς ἀντιχεῖ
παράξενα ἢ λαχανιασμένη της φωνή...

— Ἐσύ, Θεέ μου, ποῦσαι τόσο ἀγαθὸς
κάμε τοῦλάχιστον ὥστε τὴν Κυριακὴ
νᾶν πάντα ὁ καιρὸς καλὸς
γιὰ νὰ τραβᾶν οἱ ἀνθρώποι Σου στὴν ἐξοχή...

N. ΧΑΓΕΡ ΜΠΟΥΦΙΔΗΣ

ΔΕ ΧΙΟΝΙΖΕ...

Δὲ χιόνιζε, δὲ μούγκριζεν ὁ ἀγέρας,
δὲν ἔδερνε τὸ τζάμι μου ἢ βροχή—
ἦταν μιὰς σεληνόφωτης ἐσπέρας
τὰ μᾶγια στὴν ἀνθόσπαρτη ἐξοχή.

Τὸ φτερωτὸ τι ἐκάρφωσε πουλάκι
στὸ χαμηλὸ παράθυρό μου ἔμπρός;
Ἡ φλόγα ποὺ σιγότρεμε στὸ τζάκι;
Ἡ ἑσπερὰ τῶν ἰσκιῶν ὁ χορὸς;

Καὶ μοῦγινε παιγνίδι καὶ καμάρι
τὸν ὄμο μου τοῦ στήλωσα φωλή.ᾶ.
Μὲς τὶς παλάμες μου εὔρισκε σιτάρι,
σιὰ χεῖλη μου νεράκι καὶ φιλιὰ.

Μὰ ξάφνον, μιὰν ἡλιόλουστην ἡμέρα
ἄνοιξε τὰ χιλιόχρωμα φτερά
καὶ στὸν γλαυκὸν ὑψώθηκεν αἰθέρα
τὴν πρόσκαιρή μου παίροντας χαρά.

ΜΑΡ. ΜΑΚΡΗ

ΧΕΛΙΔΟΝΙΣΜΑΤΑ ΣΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑ ΡΟΔΟ

Θὰ ἐπιχειρήσουμε ἕναν ἀνοιξιάτικο περίπατο μαζί με τὰ Χελιδόνια στὴν Ἀρχαία Ρόδο· στὸ ροδονῆσι τῆς δροσιάς καὶ τῆς αὔρας, στὴ χώρα τῆς σοφίας, τῆς ρώμης, τῆς τέχνης, τοῦ κάλλους· στὴν πατρίδα τοῦ Κλεόβουλου, τοῦ Διαγόρα, τοῦ Χάρη, τῆς Ροδῆς.

Ἡ Ρόδος ἀνάπτυξε ἕνα τόσο θαυμάσιο πολιτισμό, ὥστε νὰ φωτίζη αἰῶνες πολλοὺς τὸ γνωστὸ κόσμο παράλληλα με τὴν Ἀθήνα πρῶτα καὶ τὴν Ἀλεξάνδρεια πὺ ὕστερα καὶ νὰ σκορπίζη ἀκτίνες φωτὸς καὶ πολιτισμοῦ σ' ὅλη τὴν οἰκουμένη.

Φιλόσοφοι καὶ οἰητοροδιδάσκαλοι, καλλιτέχνες καὶ βιβλιογράφοι, γυμνάσια καὶ στοῦς καὶ περίπατοι, σχολὲς γλυπτικῆς καὶ ζωγραφικῆς ἔδιναν στὴν ἀρχαία Ρόδο τὴν αἴγλη καὶ τὴ ζωὴ τῆς πόλης τῆς κομποπολιτικῆς καὶ ἔτρεχαν νὰ λουστοῦν στὰ φῶτα τῆς ἀπ' τὴν Ἀθήνα καὶ τὴν Ἀνατολὴν ὀλόκληρη, ἀπὸ τὴ Ρώμη καὶ τὸ Βυζάντιο καὶ κάθε μεγάλη μορφή τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ καὶ Ρωμαϊκοῦ κόσμου τόχε γιὰ τιμὴ ἕνα ταξίδι παιδείας ὡς τὴ Ρόδο.

* *

Μιά σελίδα μνάχι τῆς ζωῆς τῶν ἀρχαίων Ροδίων ἤθελα νὰ γράψω, ὅπως τὴν ἄκουσα σ' ἕνα συμπόσιο «μεμυρωμένον» Ροδίων δειπνοσοφιστῶν.

Ἀνέλυσε ὁ «τραπεζοκόμος» τὸ «γραμματείδιον»—κύριο γεῦμα: σίλουρος καὶ λεβιας τὰ ροδίτικα ψάρια—στοὺς «κλητοὺς» καὶ οἱ παροῖστοι γελωτοποιοὶ καὶ βωμολόχοι παραχώρησαν στὸ τραπέζι καὶ ἄρχισε τὸ δειπνο τῶν Ροδιτῶν, τῶν ψαροφάγων καὶ κρασοποτῶν, ἀνάμεσα σ' αὐλητοὶδες καὶ φαινομηροῖδες σαμβυκίστριες, πὺ μισόγυμνες, μυρολουσιμένες καὶ ἀνάλαφρες ἔπαιζαν καὶ ἐχόρευαν με τοὺς ἐκλεπτισμένους καὶ αὐροδιέτους Ροδίτες καὶ ἐσυζητοῦσαν τὰ μεγάλα συμποσιακὰ προβλήματα: «πότερον ψυχρότεροι τῆ κράσει τῶν ἀνδρῶν ἢ θερμότεροι εἰσιν αἱ γυναῖκες» καὶ ἀκόμη «πέντε πίνειν ἢ τριῖ ἢ μὴ τέσσαρα».

Κι' ἔπιναν σύγχρονα σὲ διονυσιακὴ ἀλλοφροσύνη τὸν ξακουστὸ «μυρίνη» τὸ μυρωμένο κρασί τῆς Ρόδου, καὶ οἱ πὺ μεκροῖδες τὸν «τεθαλαττωμένον» με τὶς ἡδυποτίδες καὶ τὶς χυτροῖδες.

Ἡδυποτίδες καὶ χυτροῖδες: τ' ἀνάλαφρα ποτήρια τῶν Ροδίων (ἀντίθετα με τὰ βαριά καὶ πολύτιμα τῶν Ἀθηνῶν) ζυμωμένα ἀπὸ πηλὸ ψημένο με σμύρνα καὶ ἄνθος σκοίνου καὶ κρίνο καὶ βάλσαμο καὶ ἄμωμο καὶ κινάμωμο· καὶ ὁ «μυρίνης» περνώντας ἀπὸ τέτοια ποτήρια ἐγινότανε εὐγενικὸς καὶ τρισεπίλεπτος καὶ ἀπήλασε τοὺς Ροδίους ἀπὸ τ' ἀφροδίσια καὶ ἐμέρωνε τὰ ξαναμμένα πνεύματα γιὰ νὰ μπο-

ροῦν ν' ἀκοῦνε με ἡρεμία τοὺς μουσουργοὺς τῶν παροινίων «σκολίων».

Σύν μοι πίνε, συνήβα, συνέρα, συστεφανηφόρε
σύν μοι μαινομένω μαίνεο, σύν σόφρονι σωφρόνει.

Ἀγαποῦσαν παλὺ τὸ κρασί οἱ Ἀρχαῖοι πρόγονοί μας; ἂν πάρη ὁ ἐρευνητὴς γιὰ μέτρο τὸ συμπόσιο τοῦ Καράνου, ὅπως μᾶς τὸ παραδίδει ὁ δειπνοσοφιστὴς ἴσως θὰ τοὺς ἀδικήσῃ καὶ ὅμως στὴν ἀγάπη τους αὐτὴ στὸ κρασί εἶχαν δώσει καὶ ἠθικὴ κύρωση: «δοκεῖ γὰρ ἔχειν πρὸς φιλίαν» «ὁ οἶνος ἐλκυστικὸς παραθερμαινῶν τὴν ψυχὴν καὶ διαχέων»· χωρὶς νὰ λησμονοῦν καὶ τὸν ἀφορισμὸ τοῦ Πιττακοῦ:

«Κάτοπτρον γὰρ εἶδους χαλκὸς ἐστ' οἶνος δὲ νοῦ».

Κι' εὑρίσκαν ἀκόμη τὴν εὐκαιρία στὰ συμπόσια τους αὐτὰ με τὴν συνδρομὴ τοῦ «τεθαλαττωμένου» νὰ ἐκφράσουν τὴ μεγάλη τους ἀγάπη γιὰ τὴ ζωὴ—τὸ μέγα καλὸ—καὶ τὶς ὁμορφες γυναῖκες.

Ἄ ἴς τὰν βάλλον τὰν μὲν ἔχει, τὸν δ' ἔραται λαβεῖν
κάγῳ παῖδα καλὴν τὰν μὲν ἔχω, τὰν δ' ἔραμαι λαβεῖν»

κι' ἀκόμη τὴ θυμοσοφικὴ τους γιὰ τὸν ἔρωτα ἀντίληψη.

Ἔρωτα πᾶναι λιμός, εἰ δὲ μὴ χρόνος.

Ἐάν δὲ μὴδὲ ταῦτα τὴν φλόγα σβέσῃ
Θεραπεία σοι τὸ λοιπὸν ἠρώσθω βρόχος».

Κι' ἀκόμη πόσο λίγο χρήσιμη εἶναι ἡ φιλοσοφία στὴν πρακτικὴ ζωὴ.

Τίθει μαγεῖρω μνάς δέκ' ἱατρῷ δραχμὴν, κόλακι τάλαντα
πέντε, συμβούλῳ χαλκόν, πόρῳ τάλαντον, φιλοσόφῳ τριώβολον.

Στὴν πολιτισμένη κοινωνία τῆς Ρόδου εἶχεν ἐπίσης ἀναπτυχθῆ τὸ αἶσθημα τοῦ κάλλους στὸν ὑπέροχο βαθμὸ!

Ἦταν παλιὸς Δωρικὸς νόμος ἀσθηρότατος—κανένας Ροδίτης νὰ μὴν ξυρίζεται ποτὲ καὶ ἦταν βαριά ἡ ποινή, ἀλλὰ κανένα δὲν ἔπιανε ὁ νόμος, γιὰτὶ κανένας δὲν ἔμενε, ἀξύριστος, ὅλοι ἐξυρίζοντο καὶ ἀλείφοντο με μύρα, χωρὶς νὰ λογαριάζουν τὸ πείραγμα τοῦ Διογένη.

— Ἐ σύ, πὺ ξυρίζεσαι καὶ ἀλείφεσαι με μύρα «μὴ τι ἔχεις ἐγκαλεῖν τῇ φύσει, ὅτι ἄνδρα σ' ἐποίησε καὶ οὐ γυναῖκα;

* *

Ἄλλ' ἦσαν φαίνεται σπάταλοι πάντοτε οἱ Ἕλληνες καὶ οἱθησαυροὶ τῆς Ρόδου ἐσώθησαν κάποτε καὶ ἐχειράστηκε χρήματα τὸ κοινὸ τῶν Ροδίων· καὶ ὅπως τώρα τρέχουν στοὺς εἰδικούς ἔτσι καὶ τότε οἱ Ροδῖοι ἐξήτησαν τὴ συμβουλὴ τοῦ σοφοῦ τους τοῦ μεγάλου Κλεόβουλου· καὶ αὐτὸς διάλεξε τὸν καλύτερο τρόπο νὰ μαζεύουν κάθε χρόνον χρήματα χωρὶς εἰδικούς νόμους καὶ πίεση.

Ἐφρειαῖζε λοιπὸν ἕνα τραγουδάκι ἀπλὸ καὶ γλυκὸ σὰν τὶς ψυχὲς τῶν παιδιῶν, πὺ θὰ τραγουδοῦσαν στὶς ἀρχὲς τοῦ Βοηδρομιῶνος στὰ ροδίτικα ἀρχοντόσπιτα, ὅταν ξαναγυρίζαν τὰ χελιδόνια, τὰ που-

λιά της χαράς και της αγάπης στα νησιώτικα ακρογυάλια.

Τραγουδοῦσαν κρατώντας ένα όμοιομι χελιδονιοῦ τραγουδι ἀφιερωμένο στο πούλι της ἀνοιξης, τοῦ παιχνιδιοῦ και της ἀδολης ἀφέλειας.

Φαίνεται νάταν το χελιδόνι βαθειά ριζωμένο στη ζωὴ τῶν ἀρχαίων προγόνων μας· μετὰ χελιδόνια παρομοιάζουν τοὺς βάρβαρους ἢ τοὺς βαρβαρίζοντας γιὰ τὴ φωνή τους «ὁποῖος δὴ τις και ὁ τῆς χελιδόνος βατταρισμός».

Περίφημα ἦσαν τὰ «χελιδόνων μουσεῖα» ψόγος, ποὺ στόλιζεν ὁ Ἀριστοφάνης στοὺς τραγικοὺς ποιητὲς νομίζοντάς τους «ὑποβαρβάρους χελιδόνων δίκην, οὐ μὴν ἐμουσους». Ἀλλὰ πρὸ πάντων μετὰ χελιδόνια παρομοιάζαν οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες και Ρωμαῖοι—καθὼς κι' οἱ νεώτεροι—τοὺς φλύαρους ἀνθρώπους, γιὰτὶ πραγματικὰ τὸ χελιδόνι εἶναι τὸ πούλι τῆς ἀδολης φλυαρίας.

Ὁ αὐλικὸς Δημήτριος Κυδωνῆς ὁ περίφημος ἐκεῖνος ἐπιστολογράφος τοῦ 14ου αἰῶνα ἀπὸ τοὺς ὀλίγους Βυζαντινοὺς, ποὺ ἦσαν θρημιμένοι μετὰ καθαρὸ κλασικισμό, παρομοιάζει τὸν ἑαυτό του μετὰ χελιδόνα, γιὰτὶ ἦταν ὁ δύστηνος ὑποχρεωμένος νὰ μιλή μέρᾳ και νύχτα, ἄλλη φορὰ γιὰ νὰ πειθῆ τὸ βασιλῆα κι' ἄλλη φορὰ τὸ λαό.

Τόσο ἀυτόχυστα φλύαρη ἢ χελιδόνα, ὥστε ὁ ποιητὴς ἐνός ἀπὸ τὰ ὠραιότερα ἀνακρεόντια ἀναγκάστηκε νὰ τὴν ἀπειλήσῃ, πὼς θὰ τῆς κόψῃ τὴ γλῶσσα.

Τὶ θέλεις νὰ σοῦ κάμω τὶ
φλύαρο χελιδόνι
Θέλεις τὰ περιήφανα
φερά σου νὰ σοῦ κόψω;
ἢ καλύτερα τὴ γλῶσσα σου
ὡσὸν και τὸν Τηρέα
νὸ σοῦ τὴν ξεριζώσω,
τὶ μοῦ ἀρπαξὲς φλύαρη
μετὰ τὸ ἐωθινὸ σου λάλημα
τὸν Βάθυλλο τὸ φίλο μου
ἀπ' τὰ γλυκὰ ὄνειρά του.

Παρακάτω δίνο τὸ περίφημο χελιδόνισμα τῆς Ρόδου μεταφρασμένο στα νέα Ἑλληνικὰ γιὰ πρώτη φορὰ ἐντελῶς ἐλεύθερα.

Ἦρθε πιά ἢ χελιδόνα
και μὰς φέρνει τὴ κα'ηώρα
τίς καλοχρονιές.
Στὴν κοιλιὰ φερά λευκὰ
και στα νῶτα μαῦρα,
Δὲ μὰς βγάξεις τὴ τσαπέλα
ἀπ' τὸ πλουσιο σου κελλάρι
τὸ ποτήρι τὸ κρασί
ἕνα κἀνιστρο τυρί
κι' ἄλλο ἕνα στάρι;
Τὸ τσουρέκι ἢ Χελιδόνα

δὲν τ' ἀρνιέται ἢ κοζόνα.
Θὰ φύγομε ἢ θὰ μὰς σταυρώσῃς
ἀν βέβαια κάτι θὰ μὰς δώσῃς
Ἄλιῶς και δὲν μὰς δώσῃς
δὲν θὰ σ' ἀφίσουμε· ὄχι
ἢ τὴν πόρτα θὰ πάρομε
ἢ και τὸ πανωπόρτι
ἢ και τὴ γυναικοῦλα σου,
πούχεις στὴν καμαροῦλα σου.
Εἶμαστε μικρὰ παιδάκια
μ' εὐκόλα θὰ τὴν σηκώσομε
ἀπάνω στο χερσάκια.
Ἔλα· ἀν θὰ μὰς δώσῃς κάτι
εἶθε νάν' μεγάλο πρᾶμα·
κι' ἀνοιξε, ἀνοιξε τὴν πόρτα
γιὰ νὰ μῆ ἢ Χελιδόνα·
δὲ μὰς βρῆκαν γερατεῖα
εἶμαστε μικρὰ παιδιά.

Δειλότερα ἦσαν τὰ παιδιὰ τῆς Σάμου, ποὺ ἐφαλλαν τὴν «εἰρεσιώνη» στ' ἀρχοντόσπιτα τῆς πατρίδας των γιὰ νὰ μαζέψουν τροφίμα και χρῆματα, ἀφοῦ ἐπαινέσουν τὸ σπιτι, τὸ νοικοκύρη και τὰ πλοῦτη του, τὴν οἰκοδέσποινα και τὰ παιδιὰ τῆς ζητοῦν κάτι «και εἰ μὲν τι δώσεις· εἰ δὲ μὴ οὐχ ἐστήξομεν· οὐ γὰρ συνοικήσοντες ἐνθάδ' ἤλθομεν»· ἀντίθετα μετὰ τὰ παιδιὰ τῆς Ρόδου, ποὺ ἀπειλοῦσαν ν' ἀπαγάγουν ἀκόμα και τὴν οἰκοδέσποινα.

Τὰ παιδιὰ, ποὺ γύριζαν τὰ σπίτια μετὰ τὴν ξύλινη χελιδόνα ἐλέγοντο «χελιδονιστὰι» παρὰλληλα μετὰ τοὺς «κορωνιστὰς» ποὺ εἶχαν ὁμοίωμα κορώνης ἀντὶ γιὰ χελιδόνι.

Τὸ ἔθιμο τῶν Χελιδονιστῶν σῶθηκε και στὴ Βυζαντινὴν ἐποχή, ἀλλὰ φαίνεται ὅτι θὰ εἶχε παραγίνει τὸ κακό και θάχε καταντήσει πληγὴ κοινωνικὴ τὸ μαρτυρεῖ ὁ Ἰωάννης Τζέτζης ὁ κοῦφος στιχοπλόκος τῶν χρόνων τῶν Κομνηνῶν. Τοὺς χελιδονιστὰς ὁ Τζέτζης ἀποκαλεῖ «μηναγύρτας»

...Ἐλέγονται ἀγύρται.
ὁποσοι περιτρέχουσι χώρας και προπατοῦσι
και ὄσοι κατ' ἀρχίμηγον τοῦ Ἰανουαρίου
και τῆ Χριστοῦ δὲ και Φώτων τῆ ἡμέρα,
ὁποσοι περιτρέχουσι τὰς θύρας προπατοῦντες
μετὰ φῶδων και ἐποδῶν ἢ λόγους ἐγκωμιῶν,
και δὴθεν ἐν προφάσει, ψεύδουσιν εὐαφόροις,
οὔτοι πάντες ἀν λεγοντο κυρίως μηναγύρται.

(Τζέτζ. Χιλιάδ. XIII, 245 κ. ἐξ.)

* *

Ἀλλὰ τὰ χελιδονίσματα σώζονται ἀκόμη και σήμερα στα νησιὰ και σ' ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδας και σύμφωνα μετὰ τὴν παλιὰ παράδοση στίς γιορτὲς τῶν Χριστουγέννων και τῶν Φώτων ἢ σὲ πρωτομαρτιά τὰ παιδιὰ μετὰ λουλούδια ἢ μετὰ τὸ ὁμοίωμα τῆς χελιδόνας γυ-

ρίζουν κι' αναγγέλουν τὸν ἐρχομὸ τῶν χελιδονιῶν. Ἐπὶ τὰ ὠραϊό-
τατα εἶναι τὸ χελιδόνισμα, ποὺ τραγουδιέται ἀκόμη ἀπὸ τὰ παιδιὰ
στὸ νησι τῆς Χάλκης :

Μάρτη Μάρτη Μάρτη μου
καὶ παλουκοκάφτη μου·

Χελιδόνι πέμπομεν
πάει πέρα κι' ἐρχεται
καὶ φέρνει μας τὴν εἶδηση
πὼς εἶναι καλοκαίρι.

Τὰ σφουγγάρια στὸ κορδόνι
καὶ τ' αὐγά εἰς τὸ καλάθι·
Δόστε μας τὴν ὄρνιθα
μὴ μᾶς δείρη ὁ δάσκαλος
κι' ἔχετε τὸ κοίμα μας
καὶ τὴν ἁμαρτία μας,
Ἐξω φύλλοι καὶ κοριοὶ
καὶ στὰ ὄρη ποντικοί.

Ἐξαιρετικὲς ὁμοιότητες μὲ τὸ ἀρχαῖο παρουσιάζει ἓνα χελιδό-
νισμα, ποὺ ἔσωσεν ὁ Passow κι' ἀναδημοσιεύει ὁ Πολίτης στὰ Ἐ-
νάλεκτα τοῦ Παρνασσοῦ :

Ἦρθεν ἦρθε χελιδόνα
ἦρθε κι' ἄλλη μελιδόνα
κάθησε καὶ λάλησε
καὶ γλυκὰ κηλάδησε.
Μάρτη Μάρτη μου καλὲ
καὶ Φλεβάρη φροβερὲ,
κιὰν φλεγίσης κιὰν τσεκνίσης
καλοκαίρι θά μωρίσης,
κιὰν χιονίσης, κιὰν κακίσης
πάλιν ἀνοιξη θ' ἀνθίσης.

Σὺ καλὴ νοικοκυρὸ
ἔμπα στὸ κελλάρι σου
φέρ' αὐγά περδικωτά
καὶ πουλιὰ σαρακοστά
δόσε καὶ μιὰν ὄρνιθίτσα
φέρε καὶ μιὰ κουλουρίτσα.

(Ν.Α.Π. τομ. Α' σ. 354)

Ἐτερο χελιδόνισμα ποὺ σώζει ὁ Passow :

Χελιδόνι μου γοργό,
χελιδόνι μου γοργό,
ποῦλδες ἀπ' τὴν ἔρημο,
τί καλά μᾶς ἔφερες ;

Τὴν ἕγεια καὶ τὴ χαρὰ
καὶ τὰ κόκκινα τ' αὐγά.

Ἐξ ἴσου ὁμορφο εἶναι τὸ χελιδόνισμα ποὺ τραγουδοῦν τὰ παι-

διὰ στὰ περὶχωρα τῶν Ἰωαννίνων ὅταν φεύγουν τὰ χελιδονάκια.

Δόνια—χελιδόνια
ὦρα σας καλὴ σας
κι' ὁ Θεὸς μαζί σας.
Χάϊστε φευγάτε
πάλ' ἐδῶ γυρνάτε
μὴ μᾶς λησμονάτε.

Ἐπίσης στὸ Ρουμλοῦκα καὶ στὴν Ἀμφισσα τραγουδοῦν ἀκόμα
σήμερα τὰ παιδιὰ χελιδονίσματα ἔχοντας μαζί τους καὶ τὸ ξύλινον
ἁμοίωμα τῆς χελιδόνας.

* *

Τώρα πιά στοὺς δίσεχτους χρόνους ποὺ περνᾶμε, τὰ χελιδόνια
τρομάζαν καὶ δὲν πετᾶνε πιά στὸ διάφανο οὐρανὸ τῆς ἠλιόλουστης
Ρόδου καὶ τῶν ἕνδεκα ἀδερφῶν τῆς φέροντας μαζί τους τὶς καλὲς
τὶς ὥρες καὶ τὶς καλοχρονιές.

Μονάχα κοράκια κι' ἀγριοπούλια μὲ μελανὲς φτεροῦγες ξεσκίζουν
τὸ ροδίτικο στερέωμα κι' οἱ κραξιές των ἄγριες κι' ἀρπακτικὲς ἀν-
τίθετες μὲ τὴν τρισπολιτισμένη ροδίτικη ψυχὴ, δίνουν τόνους τρώ-
μου στὴ μελαγχολικὴ μορφή τῶν παιδιῶν τῆς Ρόδου, ποὺ στρέφουν
πάντα ἀνήσυχτα κι' ἀπελπισμένα τὰ ὕγρα τους βλέμματα πρὸς τὸν
θεῖον οὐρανὸ κι' ἀναμένουν πότε νὰ ξαναπετάξουν πάλιν σὰν καὶ
πρῶτα τ' ἀσπρόμαυρα χελιδονάκια φέροντας καλοχρονιές κι' ἐλευ-
θερία στὸ Ροδονῆσι.

ΜΑΝ. Γ. ΠΡΩΤΟΨΑΛΤΗΣ

ΠΕΘΑΝΕ Η ΝΙΟΤΗ ΜΟΥ ΚΑΙ ΚΛΑΙΩ...

Πέθανε ἡ νιότη μου καὶ κλαίω
μέρες πολλὲς τὸ θάνατό της.
Τῆς ἔπλεξα στεφάνι ὠραῖο—
τὸ φόρεσα στὸ μέτωπό της·
τῆς ἔπλεξα στεφάνι ὠραῖο
νὰ τῆνε βλέπω καὶ νὰ κλαίω.

Καὶ μιὰ βραδιά, βραδιά θλιμμένη
μου τὴν ἐπῆραν κάτι ξένοι.
Τὴν ἔκρουσαν στὸ χῶμα κάτου—
κάτ' ἀπ' τοὺς θόλους τοῦ θανάτου.
Τὴν ἔκρουσαν στὸ χῶμα κάτου
νυφοῦλα προῶμα πεθαμένη!

Καὶ μὲ τὶς χάρες στολισμένη
ἀλλοτινῆς χαρᾶς—καὶ πάλι
μέσ' ἀπ' τὴν Αἴθνη ἀχνοντυμένη
τὴ δέχτηκα σὲ κοῦρα ἀγκάλη.
Μῶδες τὶς χάρες στολισμένη
τοῦ Μίη, τοῦ Μάη ποὺ πάει καὶ σβένει.

Πέθανε ἡ νιότη μου καὶ κλαίει
ἡ τουφεροῆ, χροσῆ ψυχὴ της—
γιατὶ τῆς πῆραν τὸ κορμί της.
Τὸ βράδι, ὅταν τὰ γέρι πνέει
δὲν τὴν ἀκοῦς βαθεῖα πὼς κλαίει
μὲ τὴν Πικρία, τὴν ἀδερφή της ;

Γ. Κ. ΒΛΑΧΟΣ

Σχετικά με τις σελίδες τῶν συζητήσεων πού ἀνοίξαμε ἀπό τὸ περασμένο τεύχος ἐξ ἀφορμῆς τοῦ ἀρθροῦ τοῦ κ. Δρίβα, δημοσιεύουμε σήμερα ἀπάντησιν τοῦ κ. Μ. Σπύρου. Στὸν κ. Δρίβα θ' ἀπαντήσῃ καὶ ὁ κ. Τέλλος Ἄγρας.

Κύριοι,

Με μεγάλη μου εὐχαρίστηση εἶδα πὸς ἐγκαινιάζετε τις σελίδες τῶν συζητήσεων τοῦ περιοδικοῦ σας με ἀρθρο γιὰ τὸν Κ. Π. Καβάφη.

Ἄπ' ὅλους τοὺς σύγχρονους νεοέλληνες ποιητὲς ὁ Καβάφης εἶναι ὁ μόνος τοῦ ὁποῖου ἡ ἐπίδρασις στὴ νεολαία καθημερινὰ αὐξάνει. Εἶναι ὁ μόνος ποιητὴς μας πού ἔχει ἐπιρροαίσει δυνατοὺς εὐρωπαϊοὺς λογοτέχνες, ἰδίως Ἄγγλους.

Ὁ Καβάφης πρέπει νὰ εἶναι γιὰ μᾶς πὸ πολὺ ἀπὸ ἓναν ἀγαπητὸ ποιητὴ πού μᾶς εὐχαριστεῖ νὰ ἐπαναλάβουμε συχνὰ στίχους του.

Εἶναι μιὰ μορφή πού ἐνσαρκώνει ὁρισμένους ἀντιλήψεις μας γιὰ τὴ τέχνη, ἀντιλήψεις πού ἄλλες, πρὶν ἀπὸ μᾶς γεννεές, κατ' ἐξοχὴν ἀντιαισθητικές, σταθίκαν ἀνίκανες νὰ καταλάβουν. Ὁ Καβάφης εἶναι ἄνθρωπος—σύμβολο, σημαία πού τὴ στήνουμε πάνω στὰ ἐδάφη τῆς αἰσθητικῆς πού ἀνακαλύψουμε. Αὐτὴ τὴ σημαία προσπαθοῦν πολλοὶ νὰ τὴ ρίξουν, κι' ὅταν, αὐτὸ στήθηκε τώρα με τὸ εἰδικὸ σ' αὐτὸν ἀφιερωμένο τεύχος τοῦ «Κύκλου», κρίνεται εὐνοϊκὰ ὁ Καβάφης, πῶ ὁμαδὸν ρίπτεται ἐναντίᾱ μας ἀπὸ τὴ πυκνὴ μάζα τῶν ἀντικαβαφιστῶν διανοουμένων. Λαμπρά! Ἔτσι μᾶς δίνετε εὐκαιρία νὰ ξεκαθαρίσουμε πὸ καλὰ τις δικές μας θέσεις, νὰ ἀναπτύξουμε πὸ πολὺ ὡς αἰσθητικὲς καὶ κριτικὲς μας ἀπόψεις, νὰ μελετοῦμε πὸ βαθειὰ τὸν μεγάλο μας Ἀλεξανδρινὸ ποιητὴ. Ἄπὸ αὐτοὺς τοὺς φιλολογικοὺς καυγάδες, εἶμαι βέβαιος πὸς ὁ πὸ κερδοσόμενος ἀπὸ ὅλους θὰ εἶναι τελικὰ τὸ Ἑλληνικὸ ἀναγνωστικὸ κοινό, ἔτσι θὰ μᾶθῃ νὰ ἀγαπᾷ ἓναν γνήσιο καὶ σπάνιο ποιητὴ.

Ὁ ἀντικαβαφισμὸς τοῦ κ. Δρίβα διαφέρει στὴν οὐσία ἀπὸ τὴν ἐξ ἴσου σφοδρὴ Καβαφοβία τῶν βετεράνων τῆς ἑλληνικῆς κριτικῆς: Α. Καμπάνη, Ι. Ζερβό, Βλαστὸ καὶ tutti quanti. Αὐτὸ ὅμως δὲ σημαίνει πὸς τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ ποιητῆ τῶν «Μικρῶν Ἐλεγείων» ἀντέχουν περισσότερο σὲ αὐστηρὴ ἀνάλυση.

Ἄλλὰ ἄς πάρουμε τὰ ἐπιχειρήματά του ἓνα πρὸς ἓνα :

α) Ὁ κ. Δ. κατηγορεῖ τὸν Καβάφη πὸς δὲν εἶναι μουσικός. Τὶ ἐννοοῦμε ἅμα λέμε μουσικὴ στὴν ποίηση ἀντιλαμβάνετε ὁ ἴδιος πόσο εἶναι δύσκολο νὰ καθορίσουμε· λέει ὁ κ. Δ. πὸς ἡ μουσικότητα «εἶναι ὑπόθεσις τόσο παρεξηγημένη, πού δὲ θὰ συνεννοηθοῦμε παρὰ ἀφοῦ ξεπεράσουμε πολλὰ φραστικά καλούπια». Ἔστω, ἄς ξεπεράσουμε λοιπὸν πολλὰ φραστικά καλούπια, ἀλλὰ πού θὰ φτάσουμε δὲ μᾶς λέει· ἀσφαλῶς σὲ ἄλλα φραστικά καλούπια. Δίχως φραστικά καλούπια συνενόησις σὲ συζήτησις δὲ γίνεται.

Μὰ πὰ εἶναι τὰ φραστικά καλούπια πού δέχεται ὁ κ. Δρίβας; Τὶ ἐννοεῖ ὁ κ. Δρίβας ὅταν λέει μουσικότητα στὴν ποίηση; Βρίσκουμε μουσικότητα στὸν Πίνδαρο καὶ γιὰτί; Θεωρεῖ μουσικὸ τὸ vers libre δηλαδὴ τὸν μὴ μετρομένο στίχο; Καὶ πάλι, γιὰτί;

Σύμφωνα μετὴν κλασσικὴ ἀντίληψιν τῆς μουσικότητας στὴν ποίηση, ὁ Καβάφης πρέπει νὰ θεωρηθεῖ μουσικός. Μεταχειρίζεται ἓνα ἀπὸ τοὺς πὸ κλασσικοὺς ρυθμοὺς, τὸν ἴαμβο καὶ ἱαμβικὴ διποδία. Ἄν ὁ κ. Δρίβας δὲν θεωρεῖ τὸ μέτρο αὐτὸ μουσικὸ ἄς ἀναπτύξῃ τοὺς λόγους του, ἕως τότε θὰ μᾶς ἐπιτρέψῃ νὰ μὴ παραδεχτοῦμε τὴν ἀναπόδεικτὴ κατηγορία του.

Καὶ μιὰ ἄλλη σχετικὴ μου ἀπορία: Ἄν ὁ Καβάφης δὲν εἶναι μουσικός—με τὸ ἄγνωστο ἀκόμα περιεχόμενο πού δίνει στὴν ἔννοια «μουσικός» ὁ κ. Δρίβας—σημαίνει πὸς δὲν εἶναι ποιητὴς; ἡ μουσικότητα εἶναι προϋπόθεσις sine qua non τῆς ποίησης; καὶ γιὰτί;—ἐγὼ τοῦλάχιστον ἔχω σοβαρὲς ἀμφιβολίες.

β) Ὁ κ. Δρίβας κατηγορεῖ τὸν Καβάφη πὸς ἡ ποίησί του εἶναι μόνον **θέμα**. Δυστυχῶς στὸ ἀρθρο τοῦ φίλου κ. Ἄγρας στὸν «Κύκλο» ὑπάρχει μιὰ ἔκφρασις πού ὑποβοηθεῖ αὐτὴ τὴν παρεξήγησι.

Ὁ κ. Ἄγρας χαρακτηρίζει τὸν Καβάφη ὡς ρεαλιστὴ ποιητὴ. Δὲν μπορῶ νὰ συμφωνήσω. Στὸν Καβάφη ὑπάρχει πολλὴ ἀντικειμενικὴ ἀκριβολογία, αὐτὸ τὸ ἔχει τονίσει καὶ ὁ κ. Δημαρᾶς καὶ ἐγὼ. Ὁ κ. Δημαρᾶς ἐξηγεῖ αὐτὴ τὴ διάθεσις ἀκριβολογίας στὸν Καβάφη σὰν μιὰ «ἀνάγκη τῆς συγκεκριμένης ἀναπλάσεως τῆς ἡδονῆς». (Δημαρᾶς. Κύκλος τόμος II σελίδες 75—78). Καὶ στὸ δικό μου ἀρθρο τονίζω πὸς ἡ ἀκριβολογία καὶ ἡ ἐπιμονὴ στὴν λεπτομέρεια ἔχουν ἀξία ἀναπλαστικὴ, «οἱ λεπτομέρειες στὴ ποίησι τοῦ Καβάφη εἶναι σήματα πού δείχνουν τὸ δρόμο στὴν ποιητικὴ ἐντύπωση» (Μ. Σπύρος. Κύκλος Τόμος II σελ. 121—122). Ποίησις μνήμης, ἂν θέλετε, ἀσφαλῶς ναί, αὐτὴ εἶναι ἡ ποίησις τοῦ Καβάφη, ἀλλὰ ὄχι ποίησις ρεαλιστικὴ. Σὲ ἀδημοσίευστή μου ἀκόμα διμῖλια, χαρακτηρίσα τὴν ποίησι τοῦ Καβάφη ὡς ἐμπρεσιονιστικὴ. Τὸ θέμα—αὐτὸ θὰ τονίσω μόνον ἐδῶ—δὲν εἶναι τὸ **κέντρον** τοῦ ἐνδιαφέροντος στὰ ποιήματα τοῦ Καβάφη ἀλλὰ ἡ **ἀφορμὴ**. Τὸ κέντρον τοῦ ἐνδιαφέροντος εἶναι καθαρὰ συναισθηματικὸ, μὰ τὸ συναισθημα—αὐτὴ εἶναι ἡ τεχνικὴ τοῦ Καβάφη—φανερώνεται μέσα ἀπὸ τὴν περιγραφὴ ὁρισμένης πραγματικῶς—ρεαλιστικῆς κατάστασις—. Αὐτὴ ἡ ἀόριστη γοητεία πού ὁ ἴδιος ὁ κ. Δ. ἀναγνωρίζει πὸς πηγάζει ἀπὸ τὴν ποίησι τοῦ Καβάφη εἶναι ἡ συναισθηματικὴ ἐντύπωση πού τὸ ποίημα προσεنعί, εἶναι ἡ ἀτμόσφαιρα, τὸ φῶς πού μένει ἀφοῦ διαλύθηκε τὸ ἀντικείμενο τῆς εἰκόνας κατὰ τρόπο ἐμπρεσιονιστικὸ.

Π.χ. Στὸ «Μύθη» πού τόσο λαμπρὰ ἀνέλυσε ὁ κ. Σαοργιάννης (Κύκλος. τόμ. II σελ. 94—97) ἡ ποιητικὴ ἐντύπωση δὲν προκαλεῖται ἀπ' τὰ γεγονότα πού δίνουν ἀφορμὴ στὴν ἀφήγησι, ἀλλὰ στὴ συναισθη-

ματική κατάσταση που γνωρίζει ο φίλος του Μύρη, το πρόσωπο που διηγείται. Στο ποίημα αυτό αντί να είναι μια συναισθηματική κατάσταση όπως π.χ. στο «Θύλασσα του Προϊού» είναι πολλές συναισθηματικές καταστάσεις, φωτισιότητες που δημιουργεί ένας ήλιος όχι σε μια ορισμένη ώρα της ημέρας, αλλά καθ' όλη τη διάρκεια της καθημερινής του πορείας, όχι μια ποιητική στιγμή όπως στο «Επέστρεψε» ή στο «Μονοτονία», αλλά, ως μου επιτραπεί ή έκφραση, μια ποιητική ημέρα. Η κίνηση που δίνει σε τόσα ποιήματα του Κ. το αφηγηματικό του στοιχείο κάνει ώστε ο εμπρεσιονισμός της εικόνας να μοιάζει με τον εμπρεσιονισμό πολλών άλλων διαδόχων εικόνων, έναν εμπρεσιονισμό κινηματογραφικό, αλλά μιας ταινίας που εκτυλίσσεται με τρομαχτική βραδύτητα, το *ralenti* που τόσο θυμίζει την ακινησία. Στον εμπρεσιονισμό του Καβάφη τίποτε δεν υπάρχει από την εμπρεσιονιστική γοργότητα τόσων συγχρόνων ποιητών, από την περιγραφή ψυχολογική ταχύτητα ενός Palazzeschi ή ενός Άγγλου imagist. Συμπέρασμα: όσο θέλετε ως πητε τον Καβάφη ακριβολόγο ποιητή, ποτέ όμως ρεαλιστή, με την έννοια που απέκτησε στην αισθητική ο λατινικός αυτός όρος.

γ) Ο κ. Δοίβας κατηγορεί τον Καβάφη πως η ποίησή του είναι ψέμμα, «η τέχνη του» είναι ψέμμα που κρύβεται με τρόπο καλό: έχει φινέτσα και παγερότητα». Είναι τα ίδια του τα λόγια. Το παραδέχομαι και φινέτσα κ.α. παγερότητα (έγω θά έλεγα για πολλούς λόγους ξερότητα) διακρίνω στους στίχους του Καβάφη. Γιατί όχι;—είναι αυτό ελάχιστο και γιατί:—Μά η φινέτσα αυτή κρύβει ψέμμα θά μου απαντήσει ο κ. Δοίβας: δεν είμαι όμως ηθικολόγος ώστε να απαιτώ από τους καλλιτέχνες να λένε την αλήθεια. Το μόνο που απαιτώ απ' αυτούς είναι η τέχνη τους να είναι μια απαραίτητη έσωτερική της ζωής των ανάγκη. «Ανεπαισθήτως τον βίον συμπληρούσα» λέγει ο ίδιος ο Καβάφης. Πώς θεωρώ την ποίηση του Καβάφη σαν απαραίτητη γι' αυτόν ανάγκη, προσπάθησα να αποδείξω στη σχετική μου μελέτη γι' αυτόν ποιητή ανέφερα. Αν δεν το κατάφερα είμαι ο πρώτος που θά λυπηθώ γι' αυτό, μα περιμένω να μου αποδείξουν πως δεν κατάφερα τίποτα. Ο κ. Δοίβας αν θέλει να τον θεωρούν οι άλλοι σοβιρό κριτικό πρέπει να αποδεικνύει αυτά που ισχυρίζεται, να μάς πη γιατί αυτοί που ισχυρίζονται πως η ποίηση του Καβάφη είναι συμπλήρωμα του βίου του έχουν άδικο, γιατί η ποίηση του Καβάφη δεν έχει αυτό το προσόν. Πρέπει να ξέρει ο κ. Δοίβας πως δε θά τον αφήσουμε να γράφει αυθαίρετα πράγματα ατιμώρητα. Η τιμωρία του δε θά είναι το ξεμασκάρεμα των δίχως περιεχόμενο φράσεων με τις όποιες στολίζει τα άρθρα του.

Άλλά συνεχίζω:

δ) Ο κ. Δοίβας απορεί πως νέοι άνθρωποι ανέχονται τις κατασκευές του Καβάφη. Ισχυρίζεται πως στον κλειστό χώρο «όπου οι έ-

φιάλτες της σάρκας μάταια ζητούν να τρυπήσουν τους τοίχους» δεν μπορεί να υπάρχει λύτρωση «γιατί δεν υπάρχει η έρωτική, βαθειά ζωή». Τον παραπέμπω στα σχετικά άρθρα του κ. Δημαρά και το δικό μου όπου καταπαστήσαμε να αποδείξουμε πως υπάρχει βαθειά έρωτική ζωή στον Καβάφη. Άμα θά προσπαθήσει να αντικρούσει τα επιχειρήματά μας είμαι πρόθυμος να του ανταπαντήσω, έως τότε αρκούμαι να συμφωνήσω πως εξακολουθεί και γράφει αυθαίρετα πράγματα.

Μά ο κ. Δ. γενικεύει, καθορίζει τους όρους που δημιουργούν τη λύτρωση. Αρνείται φυσικά πως ο κλειστός χώρος μπορεί να μάς δώσει «έρωτική βαθειά ζωή». Ίσως να θεωρεί ο κ. Δοίβας πως δεν ξέρω και εγώ τι είναι «έρωτική βαθειά ζωή» αλλά επειδή συνηθίζω να κρίνω και με τη δικιά μου εμπειρία, τολμώ να πω πως σύμφωνα μ' αυτήν και σε κλειστό χώρο είναι δυνατό να γνωρίσω έρωτική ζωή και πως δεν αισθάνομαι την ανάγκη για να γνωρίσω τον έρωτα να ανεβώ σε κορυφογραμμές ή να πάω σε ακρογυάλια. Δεν είναι λοιπόν παράδοξο αν αγαπώ και είναι ποιητές που έχουν και αυτοί το ελάχιστο να έρωτεύονται σε κλειστούς χώρους. Λυπούμαι μάλιστα αν αισθάνομαι την υποχρέωση να προσθέσω πως αυτή η ιδιοτροπία—του έρωτα σε κλειστό χώρο—δεν φαίνεται να παρουσιάζει τίποτα το τόσο εξαιρετικό.

Λοιπόν κατά τον κ. Δοίβα την έρωτική βαθειά ζωή «μάς την δίνει ο ενδόμυχος κόσμος, ο κόσμος που εφάπτεται με τον κόσμο της ένατένισης, που διαγράφει η άγρυπνη έρωτική ψυχή—κι' αποσιάζει έντελώς από τον Καβάφη». Ταπεινά όμολογώ πως δεν κατάλαβα, δεν ξέρω πού είναι το «τόσο της ένατένισης», τέτοιο μηχανήμα δεν είδα ποτέ μου και αν δω δεν θά ξέρω γιατί θά πρέπει να εφάπτεται με έρωτική, βαθειά ζωή, ούτε γιατί η έπαφή αυτή θά προκαλέσει τη λύτρωση!

Άλλά ίσως, το φοβούμαι, πως δε θά το κατάλαβω ποτέ, γιατί ο κ. Δοίβας με το ίδιο βαθυστόχαστο ύφος τονίζει λίγο πάρα κάτω πως «ο κόσμος είναι αίνιγμα που δε μπαίνει σε σχήμα, παρά όσο καλύπτεται σε ώρες σπάνιες και ακριβοπληρωμένες». Τέτοιον κόσμο δεν διανοήθηκα ποτέ μου αλλά φαίνεται εκεί να συμπιέται η γνώμη μου μ' αυτήν του κ. Δ., το λέγει και ο ίδιος «αυτά τα πράγματα δε διανοούνται... κατακτιώνται άλλεως πως». Την συνταγή αυτή των κατακτήσεων του κόσμου που δε μπαίνει σε σχήμα φαίνεται δυστυχώς πως οι αναγνώστες του «Ρυθμού» δε θά μπορούν να τη μάθουν, ο κ. Δ. την κρατάει ζηλότυπα για τον εαυτό του. Αυτό με θλίβει εξαιρετικά.

ε) Και τώρα το τελευταίο επιχείρημα του αντικαβαφικού κριτικού: Η ποίηση του Καβάφη είναι ποίηση γεροντική. Δε διαρκεί πολύ. Ποίηση ώριμης ηλικίας, πάντως όχι ποίηση νεανικής ηλικίας.

Μά γιατί πρέπει η ποίηση να είναι νεανική; ο γέρος δέν μπορεί να έχει μερίδιο στη ζωή, το ελάχιστον στην πνευματική ζωή; "Αν οι νέοι— με μιὰ σπάνια διορατικότητα τὸ σημειώνει ὁ κ. Δ.—συνήθως θὰ ἀγαποῦν τὴ συντροφιά τῶν γέρον, δὲ σημαίνει αὐτὸ πὼς οἱ τελευταῖοι δὲν ἔχουν θέση στὸν κόσμον τοῦτο, πὼς δὲν ἔχουν κάποιο ρόλο νὰ παίξουν. Τὴν ὠραιότερη ἀπάντησιν τὴν δίνει ὁ ἴδιος ὁ Καβάφης :

Εἶν' ἕνας γέροντας...
Κι' ὅμως σὺν μῆι στὸ σπῖτι του νὰ κρύψῃ
τὰ χάλια γαὶ τὰ γηρατειά του, μελετᾷ
Τὸ μερτικό πὸν ἔχει ἀκόμα αὐτὸς στὰ νεῖατα.

ἔφηβοι τῶρα τοὺς δικούς του στίχους λένε

μὲ τὴ δική του ἔκφρασι τοῦ ὠραίου συγκινοῦνται.

Αὐτὸ εἶναι, κύριε Δοίβα, τὸ μερτικό τοῦ Καβάφης στὰ νεῖατα καὶ λυποῦμαι πολὺ—μὴ ξέρω πολλοὺς νέους «πὸν μὲ τὴ δική του ἔκφρασι τοῦ ὠραίου συγκινοῦνται» καὶ αὐτὸ δὲ μὲ λυπεῖ.

Ὅσο γὰρ τὸ μερτικό τοῦ Καβάφης στὰ ἑλληνικὰ γράμματα, ἐξακολουθῶ καὶ μετὰ τὸ ἄρθρον σὺς νὰ νομίζω πὼς εἶναι αὐτὸ πὸν διακρίνεται νὰ ἔχει ὁ πρῶτος τῶν Νεοελλήνων ποιητῶν.

M. ΣΠΙΕΡΟΣ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

I. ΚΑΠΕΤΑΝ ΜΟΝΑΧΟΣ
ΑΘΗΝΑΣ ΤΑΡΣΟΥΛΗ II. ΜΑΝΤΩ ΜΑΥΡΟΓΕΝΟΥΣ

I. Η' κ. Ἀθηναῖα Ταρσοῦλη, ἀκούραστη δουλεύτρα τῆς πέννας, εἶναι τόσο φυσικὸ νὰ ξέρη καὶ τὰ μυστικά πὸν κάνουν ἕνα βιβλίον νὰ μᾶς ἐπιβάλλεται ἀπ' τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος, ὠραῖο καὶ ἐλκυστικό. Ξέρει τὴ γλῶσσα ὡς τὶς βαθύτερες ἀποχρώσεις τῆς.

Λεκτικό πλούσιο, ὕψος δουλεμένο, δυνατό περιγραφικὸ μάτι πὸν λατρεύει τὴ φύση καὶ ξέρει νὰ βῆ τις ὁμορφιές τῆς πότε σὲ συμφωνία, πότε σὲ ἀντίθεση, μὲ τὴ γεμάτη μεταπτώσεις ἀνθρώπινη ψυχολογία. Νὰ τὰ πρῶτα χαρίσματα πὸν ξεχωρίζουν εὐθύς ἀπ' τὴν ἀρχὴ στὸν καινούργιον τόμον τῶν διηγημάτων τῆς. Ὑστερα τύποι ψυχολογημένοι μὲ μιὰ μελέτη πλατεῖα στὴν ἐξέλιξή τους, πὸν σοῦ λέν τὴ τελευταία λέξη τοῦ ψυχικοῦ τους προβλήματος, χωρὶς αὐτὸ νάβαι κι' ἐλάττωμα, ὅπως συνήθως νομίζουν ὅσοι ἀγαποῦν τὸ μυστήριο καὶ τὰ μισὰ αἰνιγματικά λόγια.

Ποικιλία θεμάτων καὶ μέσα σ' οὐτὰ ξεχωρίζω μερικά ἐντελῶς γυναικεῖα τόσο καλὰ ἰδωμένα. Ἡ γυναίκα πὸν γὰρ τὰ μεγαλεῖα βασανίζει καὶ κάνει γελοῖο τὸν ἄντρα τῆς, ἢ ἄλλη πὸν φυλακίζει τὴ ψυχική τῆς ὀρμὴ στὰ δεσμά τῆς μόδας, ἢ σιωπηλὰ θυσιασμένη στὴν ἀδικὴ ζήλεια τ' ἀνδρός τῆς, ἢ γεροντοκόρη πὸν στο κατώφλι τοῦ τάφου ἔλιζει ἀκόμα γὰρ τὸ γαμπρὸ κι' ἡ δροσερὴ χωριατοπούλα πὸν πρωτοξυπνὰ στὴ γυναικεῖα ζωὴ μὲ τὴν αὐθόρμητη χάρη καὶ γοητεία καὶ πὸν τὸ πρῶτον μίλημα πὸν προστακτικὰ ἔβαλε στὸ στόμα τῆς ἢ φύση γίνεται λυγμὸς μπρὸς τὴ βαρβαρότητα καὶ στὴν ἀγνοία τοῦ χωριάτικου σπιτικοῦ τῆς.

Ξεχωρίζω μὲ πολλὴ ἀγάπη αὐτὸ τὸ διήγημα: «Καλλιτεχνικὲς περιπέτειες», πὸνναι γεμάτο εἰδυλλιακὴ χάρη καὶ τραγικότητα, μαζί δροσερὸ καὶ πικρὸ, ξαλάφρωμα πότε πότε, καὶ βαθύτερα ἕνας κόμπος ἀδιάλυτος στὴν καρδιά... Ὑστερα ἔρχεται στὴ προτίμησή μου τὸ πρῶτον, πὸν δίνει καὶ τὸ ὄνομα στὸ βιβλίο ὁ «Καπετάν Μονάχος», πὸν κάνει ἀνάγλυφο ἕνα ὑποβλητικὸ καὶ μυστηριώδη τύπον πὸν, ἀφοῦ σκότωσε ὁ, τι ἀγαποῦσε, ζητᾷ νὰ ξεχάσῃ τὸν πόνον τοῦ ἢ τὴ τύχη του μέσα στὴ τρικυμία τῆς μανιασμένης θάλασσας, ἴδιο στοιχείον μανιασμένο κι' αὐτός.

Ἄλλο «Ὁ Δαίμονας τῆς ζήλειας» ἀπὸ τὰ πιὸν δυνατόν τοῦ βιβλίου, πὸν ἢ ἐξαιρετικὴ τραγικὴ του ὑπόθεσι δίνεται μὲ τὰ λιτότερα μέσα καὶ γίνεται γὰρ τοῦτο πιὸ ἐντονη.

Ὅλα τὰ διηγήματα, μὲ τὰ ρεαλιστικὰ θέματά τους, εἶναι γεμάτα λεπτότητα κι' ἀνθρωπισμὸ. Οἱ ἥρωες εἶναι κυταγμένοι μ' ἀγάπη, γεννοῦν συμπόνια, συμπάθεια, μὰ ποτὲ ἀγανάχτησι, ἔξω ἀπὸ δύο τρεῖς (Τσιγκούνης, Κακὴ γειτόνισσα κ.λ.), πὸν κατὰ τὴ γνώμη μου, δὲ βγήκαν ἐντελῶς ἀπ' τὴ ψυχὴ τῆς συγγραφέως, παρὰ ἀπ' τὴν ἀνάγκη τῆς ἀληθινῆς ὑπαρξῆς τους στὴ ζωὴ. Συνήθως τοὺς τύπους τῆς κ. Ταρσοῦλη χαρακτηρίζει μιὰ καλωσύνη πὸν τὸ καταλαβαίνεις πὼς τὴν χροιστάνε στὸ μάτι πὸν καλόβολο κι' αἰσιόδοξο ἀγναντεύει τὴ ζωὴ, γεμάτο ἐμπιστοσύνη στὴ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου, πὸν καὶ στὸ χαμηλότερον ἔπεσομό τῆς διατηρεῖ κάποιο λεπτὸν ἄρωμα καὶ λίγα δειλὰ φτερά γὰρ νὰ κνηγᾷ πάντα ὡς τὴν ὕστερη ὥρα τὰ χιμαίρικὰ ὄνειρα τῆς... Γι' αὐτὸν κάποιος ρομαντισμὸς λίγο ἀταίριαστος στὸ ρεαλιστικὸν θέμα, λίγη ποίησι παραπάνω, ἐκεῖ πὸν δὲ τὴ περιμένεις, ξαφνιάζει κι' ὀφείλεται, τὸ ξαναλέω, σὲ μιὰ δροσερὴ αἰσιόδοξο καρδιά, πὸν θέλει νάπαλῃ, σὲ μιὰν ἔξαρση, τὴν ἀσκήμα τῆς ζωῆς ἢ καὶ νὰ ξεμακρύνῃ ἀπ' αὐτὴν μ' ἕνα πέταγμα. Σ' ὅλα τὰ διηγήματα βρίσκουμε σκορπισμένους λεπτομέρειες καλλιτεχνικὲς εἰκόνες παληὰς ἐρειπωμένης ὁμορφιάς, ζωγραφιῆς ὀλοζώντανες, πὸν προδίδουν μιὰν ἄλλη

ἐκδήλωση, πλούσια κι' αὐτὴ σὲ ἀπόδοση, τῆς κ. Ταρσοῦλη. Μαντεύεις πὺς δὲ βλέπει τὴ φύση καὶ τὴ ζωὴ μόνο σὰν λογογράφος, παρὰ καὶ σὰν ζωγράφος πὺς εἶναι.

II. Ἐνα ἄλλο βιβλιαράκι τῆς κ. Ταρσοῦλη, πὺς ἔχω στὰ χέρια μου καὶ πὺς κυκλοφόρησε κι' αὐτὸ τώρα τελευταία, ἡ «Μαντῶ Μαυρογένους» μᾶς δίνει τὴν εὐκαιρία νὰ μιλήσω γιὰ μιὰ ἄλλη σειρά ἐργασίας τῆς κ. Ταρσοῦλη. Κάτι πὺς τὴν τραβᾷ ἰδιαίτερος, πὺς τὴν μαγνητίζει, μπορῶ νὰ πῶ, καὶ πὺς τὸ αἰσθάνεται σὰν ἱερὴ ἀποστολή, εἶναι νὰ ξαναζωντανέψη καὶ νὰ στήση πλέρια ζωγραφισμένες μπροστά μας ἐξαιρετικὲς γυναικεῖες φυσιογνωμίες, πὺς, λίγο ἢ πολὺ ἢ ἱστορία τὶς παραμέλησε καὶ πὺς στάθηκαν στὸν καιρὸ τους ἀνάμεσα στὸ φύλο τους πρωτοπόροι γιὰ τὸν ἀγῶνα τῆς δόξας καὶ τῆς ἐλευθερίας, μὰ καὶ γιὰ τὸν ἀγῶνα τοῦ πνεύματος... Κι' ὅσοι εἶχαν τὴν εὐτυχία νὰ παρακολούθησαν τὶς διαλέξεις τῆς κ. Ταρσοῦλη, πὺς ἔδωκε στὸν «Παρνασσό», κι' ὅσοι τὶς ξαναδιάβασαν δημοσιευμένες σ' ἐφημερίδες, ξέφουν πὺς οἱ εὐγενεῖς οὗτις μορφές δὲν μποροῦσαν νὰ βροῦν καλλίτερο τεχνίτη γιὰ τὸ ζωντανεῖα τους ἀπ' τὴ θεορῆ καὶ γεμάτη ἐνθουσιασμὸ καρδιά τῆς κ. Ταρσοῦλη...

Διαβάζω τὴ «Μαντῶ Μαυρογένους» καὶ θαυμάζω, πὺς μπόρεσε νὰ μπῆ σὲ μιὰ ἐποχὴ τόσο ἀλλοιώτικη ἀπ' τὴ δική μας, νὰ φλογίσῃ τὴ ψυχὴ τῆς σὲ περασμένα ἰδανικά, νὰ ζήσει τὴ φλόγα τῆς ἡρωίδας τῆς Μυκόνου, νὰ μπῆ στὸν ἐσωτερικὸ τῆς κόσμου καὶ νὰ μᾶς τὴ δώσῃ μὲ τόση ἀγάπη καὶ ζωντάνια... Τὸ ἴδιο καὶ γιὰ τὴν Ἑλένη Ἀλταμουρα, τὴν πρώτη ζωγράφου μετὰ τὸ 21 καὶ τὴ συμπαθέστερη καὶ μεγαλύτερη ἀπ' ὅλες, τὴν Μαργαρίτα Ἀλμπάνα Μηλιάτη, τὴ Μούσσο κι' ἐμψυχώτρια Ἑλληνίδα πὺς ἔχει ἀποθανάτισε στὰ ἔργα του ὁ θαυμαστής τῆς Γάλλος Συρέ. Μὰ αὐτὸ πὺς κάνει τὴν ἐργασία τῆς κ. Ταρσοῦλη πολὺτιμη εἶναι πὺς ὁ ἐνθουσιασμὸς τῆς δὲν τὴν παραπλανᾷ νὰ ξεφεύγῃ οὔτε στὸ παραμικρὸ ἀπ' τὴν ἱστορικὴ ἀκρίβεια καὶ τὴ βαθειὰ γνώση τῆς φυσιογνωμίας πὺς ζωντανεῖ. Οἱ πληροφορίες τῆς εἶναι ἀθθεντικὲς. Καμμιά πηγὴ δὲν παραμελιέται γραπτὴ ἢ προφορικὴ. Ἀκούραστη μέλισσα μαζεύει τὸ ὕλικό τῆς, πότε ἀπὸ βιβλία καὶ γραφτὰ ντοκουμέντα, πότε ἀπὸ πρόσωπα πὺς συνδέονταν ἢ συγγένευαν μὲ τὴν ἡρωίδα τῆς... κι' ἀφοῦ μάθῃ ὅτι τῆς χρειάζεται νὰ βῆ σ' ἐνέργεια τὴ βαθειὰ ψυχολογικὴ τῆς δύναμη καὶ τὴ γυναικεῖα εὐαισθησία τῆς καὶ νάτην ἀνάγλυψη, ζωντανὴ κι' ἀθάνατη πῶς τὴν εὐτυχιωμένη ἡρωίδα...

Ὅλες αὐτὲς οἱ ὥραιες μελέτες θὰ ἐκδοθοῦν σὲ βιβλία φωτίζοντας ἔτσι τὴ ξεχωριστὴ ἱστορία τῆς γυναικας, πὺς δὲν ἔμεινε ξένη σὲ κανένα ἀγῶνα, εἶτε πολεμικὸ εἶτε πνευματικὸ, παρ' ὅλα τὰ δεσμιὰ πὺς τῆς βάζει ἢ κοινωνία στὸν τόπο μας.

ΣΟΦΙΑ ΜΑΥΡΟΕΙΔΗ-ΠΑΠΑΔΑΚΗ

ΚΡΙΣΕΙΣ ΑΠΟ ΜΙΑ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ

Τὸ ἔτος 1931 μᾶς ἄφησε μὲ μιὰ πολὺτιμη κληρονομιά: Συλλογὲς ποιημάτων πὺς εἶναι προορισμένες νὰ ἀφίσουν τὰ ἴχνη τους ζωηρὰ σ' ἐκείνους πὺς νοιώθουν ἀληθινὰ καὶ πὺς ἀγαποῦν μὲ κάποια γνώση, τὴν τόσον δύσκολη αὐτὴ τέχνη πὺς λέγεται ποίηση, τόσο δύσκολη στ' ἀποτελέσματά τῆς, ὅσο φαίνεται εὐκολὴ στὴ δημιουργία τῆς. Μισὴ κόλλα χάρτι κι' ἓνα μαλβαζὶ φτάνουν στὸ πῶθρο νεανικὸ πνεῦμα γιὰ νὰ μᾶς μουτζαλώσῃ τὴν ἔμπνευση, τὴ ρίμα, τὸ στίχο, τὸ αἰσθημα, τὸ τραγοῦδι. Ὑποθέτω πὺς μισὴ κόλλα πάλι κι' ἓνα μολύβι θὰ εἶναι ἀρκετὰ σιὸν ποιητὴ Μαλακάση γιὰ νὰ καταστρώσῃ θαυμαστὸ ἔργο, ὅπως εἶναι «τὰ Ἀντίφωνα». Ἀνάμεσα στὰ ὥραια βιβλία μὲ τὰ ὁποῖα ἔδωσε τὸ 1931 δείγματα τῶν καλύτερων μας ποιητῶν πὺς ἀναγεννοῦν τὴ νέα ἑλληνικὴ ποίηση «τὰ Ἀντίφωνα» τοῦ Μαλακάση πρωτοστατοῦν. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀλήθεια. Ὁ ποιητὴς καὶ πρὶν ἀπ' αὐτὰ παραμένει στὴν πρώτη γραμμὴ, καὶ ποιήματα σὰν τοῦ «Μπαταριά» καὶ τοῦ «Τάχη Πλούμα» ἐσάλφεναν τὴ μουσα του μ' ἓνα οἶστρο πὺς καὶ ὁ πλέον δύστροπος καὶ ἀπαιτητικὸς δύσκολα θὰ

μποροῦσε νὰ μὴν ὁμολογήσῃ ὅτι μᾶς φέρουν κάτι πρωτάκουστο. Τὰ ἀντίφωνα του τώρα δὲν μᾶς παρουσιάζουν τίποτε τὸ ἀπροσδόκητο σὲ θέματα, σὲ σκέψεις, σὲ διαχύσεις—σὲ αἰσθηματά. Καὶ ὅμως ὅλα αὐτὰ εἶναι σὰν ἀνθή πὺς νομίζουμε πὺς γνωρίζουμε καὶ τὸ ὄνομα καὶ τὸ χροῖμα καὶ τὴν εὐωδιά. Νομίζουμε πὺς τώρα καθὼς μᾶς ἐμφανίζονται μᾶς ἐντυπώνονται καὶ μᾶς συγκινοῦν σὰ νὰ μᾶς πρωτοῦσαν ἀπὸ τόπους ξένους, ποθητοῦς, μυστικούς, ἐνῶ εἶναι τόσο γνωρίμα, δὲν μᾶς λένε τίποτε πὺς νὰ μᾶς ἐκπλήξῃ, ἐνῶ εἶναι ὅλα τους τόσο συνηθισμένα ἀλλὰ καὶ τόσο ἀσυνήθιστα ὥραια. Αὐτὸ ἴσα, ἴσα εἶναι τὸ μεγάλο μυστικὸ τῆς ποίησης. Ἡ ἱερὴ χάρις πὺς στεφανώνει τὸν ποιητὴ. Τὰ ὑπερεκατὸ αὐτὰ ποιήματα γεννημένα ἀπὸ τὶς συγκινήσεις τοὺς πόθους τὰ ὄνειρα καὶ τὶς μελαγχολίες τοῦ ποιητῆ, ἀπὸ ὅλους τοὺς λυρικοὺς τόπους πὺς ἀγαποῦν οἱ ποιητές, εἶναι ὡς τόσο ποικίλα, πλούσια πρωτότυπα, ἀπροσδόκητα μὲ μόνον τὸν τόνο τοῦ αἰσθηματος, τὴ τέχνη τῆς ἔμπνευσής του, τὴν πείρα καὶ τὴν ὁμορφία τῆς γλώσσας, τὴ δεξιότητα τοῦ στίχου, τὴ μουσικὴ τῆς ρίμας.

Μὲ τὴν καρδιά μου, κύττα
πὺς παίζει καὶ γελά,
λὲς καὶ τὴν ξεφυλλᾷ
σὰν μαργαρίτα
ἢ νέα αὐτὴ κυρία.
Ἡ νέα αὐτὴ κυρία
πῶχει πολλὴ ὁμορφιά,
μὰ πῶς πολὺ, καρδιά
σκληρὴ καὶ κρύα.

Ἐπίτηδες ἐδιάλεξα ἀπὸ τὴ συλλογὴ τὸ «Ἐνα τραγοῦδάκι», ὡς τὸ πῶς σύντομο, ἀπλό, κοινὸ καὶ ἀστόλιστο τραγοῦδι γιὰ νὰ δείξω πὺς καὶ τοῦτο ἀκόμα διπλά στὰ τόσα ἄλλα πὺς εἶναι πολὺ περισσότερο φροντισμένα, δουλεμένα, βαθυστογαστα, λεπτονόητα καὶ πλουσιώτερα κατορθώματα ξεχνεῖ ὡς τόσο τὴν ἴδια εὐωδιά, ὑποβλητικὴ καὶ αἰσθαντικὴ καὶ μ' ὅλη του τὴ γυμνὴ ἀπλότητα ὅπως καὶ ὅλο τᾶλλα τὰ ἀπαιτητικότερα καὶ σὲ κάνει καὶ τοῦτο νὰ ἀναγνωρίζεις ὅτι βρισκεται μέσα στὸν ἴδιο ἀνθῶνα πὺς καλλιεργῆ ἐπίμονα καὶ καλλιτεχνικὰ ἐπὶ 30 καὶ πλέον χρόνια ὁ ποιητὴς Μαλακάσης. Τὰ «Ἀντίφωνα» ἐνῶ βλέπουμε πὺς βγαίνουν ἀπὸ τὸ ἴδιο ἐργαστήρι τοῦ ἀριστοτέχνη ποιητῆ καὶ εἶναι ὅλα σηματοδομένα μὲ τὴ σφραγίδα του, εἶναι καθε ἄλλο παρὰ μόνονα, ὄχι μονάχα αὐτὸ, ἀλλὰ καὶ κάθε του σειρά διακρίνεται ἀπὸ τὴν ἄλλη, ὅσο καὶ ἂν χρειάζεται κάποια ὁσφραντικὴ ὀξύτητα γιὰ νὰ ἀντιληφθῇ κανεὶς τὸ ξεχωριστὸ ἄρωμα κάθε σειρᾶς. Θέλω νὰ εἰπῶ ὅτι εἶναι κάτι ἄλλο τὰ πρῶτα, τὰ ἰδιαίτερος τιτλοφορούμενα «Ἀντίφωνα» ἀλλὰ εἶναι οἱ «Ρωμαντισμοί», ἀλλὰ οἱ «Προσωπογραφίες», ἀλλὰ τὰ «Σκόρπια φύλλα», ἀλλὰ τ' «Ἀστραπόβροντα» καὶ ἀλλὰ οἱ «Ἐλεγείες».

Ὁ ποιητὴς Μαλακάσης εἶναι μὲ τὴ σειρά του γνωρισμένος μὲ τὶς διαφορὲς ἐκδηλώσεις παλαιῶς καὶ νεωτεριστικῆς πὺς δὲν προκόβουν παρὰ μόνονα στὰ χέρια τῶν δυνατῶν καὶ γίνονται ἀξιοδάκρυτες μὲ τὰ χέρια τῶν ἀδέξιοι καὶ μετριῶν. Ἡ ρωμαντικὴ μελαγχολία, ὁ πατροπαράδοτος λυρισμὸς, τὸ χιούμορ, ἡ ἀφέλεια, ὁ μοντερνισμὸς, κάπου, κάπου, τὰ νέα καὶ τ' ἀρχαία, ἂν κανεὶς ψάξῃ καλὰ θὰ τὰ βρῇ ὅλα στὴν ποίηση τοῦ Μ.Μ. Ἀλλ' ὁ ποιητὴς τὰ ἀφομοιώνει μὲ τὴν ἰδική του προσωπικότητα μὲ τὴ φυσιογνωμία τῆς τέχνης του πὺς τὴν ἀποτελοῦν κάθε λογῆς γνωρίσματα καὶ στοιχεῖα, ἀπὸ τὰ δακρυβρεχτα μάτια καὶ τὰ εἰρωνικά μειδιάματα, ὡς τὰ σπασμοδικὰ τινάγματα τῶν χειρῶν πὺς θέλουν κάτι νὰ ξεφορτωθοῦν. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἐντύπωσή μου ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσι τῶν «Ἀντιφῶνων» τοῦ κ. Μ.Μ. πὺς στολιζέται καὶ μ' ἓνα λαμπρὸ σκίτσο τοῦ ποιητῆ καμωμένο ἀπὸ τὸν καλλιτέχνη Φωτιάδη.

ΛΙΛΗ Μ. ΙΑΚΩΒΙΔΗ

ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ :

ΑΓΓΕΛΟΥ ΤΕΡΖΑΚΗ
ΣΙΛΛΕΡ

ΣΩΤΟΥ ΧΟΝΑΡΟΠΟΥΛΟΥ
ΑΝΤΡΕΑ ΜΠΕΛΙΓ'

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΣΥΛΗ
ΑΘΗΝΑΣ ΤΑΡΣΟΥΛΗ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ :

LIBRE

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ
Η ΣΠΙΘΑ

ΝΕΑΝΙΚΗ ΨΥΧΗ

ΣΕ ΠΡΟΣΕΧΗ ΜΑΣ ΤΕΥΧΗ :

ΤΕΛΛΟΥ ΑΓΡΑ

HENRI DE RÉGNIER

Γ. ΚΟΤΖΙΟΥΛΑ
Γ. ΚΑΡΑΤΖΑ
ΧΡ. Ν. ΒΑΙΑΜΟΥ
ΛΕΥΤΕΡΗ ΛΑΟΥΡΔΑ
ΒΑΣ. ΜΟΣΧΟΒΗ

Κρίνουμε δσα βιβλία μᾶς ἔρχονται σὲ δύο ἀντί-
τυπα κί' ἀναγγέλουμε δσα σένα.

Δεσμῶτες—Ι. Π.
Μαρία Στούαρτ (Μετάφραση ἀπὸ τὸ Γερμανικὸ
Θρασυβ. Σταύρου).
Ἡρώες χωρὶς ἄθλους.
Χριστὸς Ἀνέστη (Μετάφραση ἀπὸ τὸ Ρωσικὸ—
Α.Α.—Ε.Ι.Χ.)
Τὸ ἔργο τοῦ Πορφύρα.
Ὁ καπετὰν Μονάχος κ. ἄ. διηγήματα.

Περιοδικὸ γριτικῆς τῆς Νεοελ. Λογοτεχνίας (L.
Roussel, διευθυντῆς) Παρίσι.
Μηνιαῖο περιοδικὸ—Ἀθήνα. Ἔτος ΚΣΤ'— ἀρ. 305.
Λογοτεχνικὸ περιοδικὸ τῶν νέων. Τρίκαλα—Θεσ-
σαλίας. Φύλλο 10 Μάρτης τοῦ 33. Χρόνος 2ος
Περίοδος 2α.
Περιοδικὸ τῶν νέων. Χρόνος Γ' Ἄρ. 1—2.

Τὸ νούμερο 31328 τοῦ κ. Ἡλ. Μέλλου Βενέζη καὶ
ἄλλες βιβλιοκρισίαις.
Ἡ φύλαξ (Μεγάλο διαλογικὸ ποίημα μὲ ἐμβλημα-
τικὰ πρόσωπα, σὲ μετάφραση τοῦ Κ. Ἐμμανουήλ).
Ποιήματα.
Ποιήματα καὶ μεταφράσεις ἀπὸ τὰ Γαλλικά.
Ἡ μοντέρνα ἀρχιτεκτονική. (Ἐλεύθερες σκέψεις)
Διήγημα.
Διήγημα κ.ἄ.

Α' ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΩΝ ΕΡΓΩΝ

- 1 *1822 — Rime improvvisate del nobil. signore Dionisio conte Salamon Zacintio. Corfù (nella stamperia del Governo [Α'. ἔκδοσ. Λ. Στρούνη].
- 2 *1823 — Rime improvvisate del nobilissimo signor conte Dionisio Salamon Zacintio. Edizione seconda. Corfù (nella stamperia del Governo) [Ἀνατυπώθηκαν στὴν ἔκδοσιν Δὲ Βιάζη 1880].
- 3 *1825 — Διονυσίου Σολωμοῦ Ζακυνθίου ὕμνος εἰς τὴν ἐλευθερίαν. Dithyrambe sur la Libertè par Dionysios Salamos de Zante, traduit du grec moderne par Stanislas Julien. Paris (de l'imprimerie de Firmin Didot imprimeur du roi rue Jacob no 24) [Ἀνατύπωση τῶν σελ. 435-488 τοῦ β' τόμου τῶν Chants populaires de la Grèce moderne τοῦ C. Fawciel 1825]— [ἔκδοσιν δεύτερη].
- 4 *1825 — Ὑμνος εἰς τὴν ἐλευθερίαν· ἔγραψε Διονύσιος Σολωμὸς Ζακύνθιος τὸν μῆνα 1823. Inno alla Libertà, Dionisio Solomos da Zacinto scrisse il mese di maggio 1823. Volgarizzato in prosa italiana da G. Grassetti prof. di lettere italiane e latine in Zante. Τρίτη ἔκδοσις. Ἐν Μεσολογγίῳ ἐκ τῆς τυπογραφίας Δ. Μεσθενέως. [Ἡ ἔκδοσιν αὐτὴ εἶναι κατ' οὐσίαν καὶ ἡ πρώτη].
- 5 1834 — [Διονυσίου Σολωμοῦ]. Ὁ Λάμπρος· τεμάχιον ποιήματος. Ἰόνιος Ἀνθολογία· φάκελλος Α'. σελ. 24-29. Κέρκυρα. [Πρὶν ἀπ' τ' ἀπόσπασμα ὑπάρχει λιγύστιχη περίληψις τοῦ ἔργου κί' ἔπειτ' ἀρχίζει τὸ ποίημα ἀπὸ τὸν στίχον: «Καὶ προβαίνει ἡ Μαρία» μέτροι τὸν «ἔτζη ὁ φονιάς ποῦ κοίματα

- 6 * 1837 — ἔχει πλήθια» δημοσιεύτηξε χωρὶς ὄνομα].
— Ὕμνος εἰς τὴν ἐλευθερίαν ἔγραψε Διονύσιος Σολωμὸς Ζακύνθιος τὸν μῆνα 1823. Inno alla Libertà fu scritto da Dionisio So'omos da Zacinto nel mese di maggio dell'anno 1823 e trasportato in versi italiani da Domenico de Nobili. Corfù (nella stamperia del Governo).
- 7 * 1843 — Inno alla libertà. Scrisse conte Dionisio So'omos nel mese di maggio 1823, e Nicco'lo Volterra co. Grissop'evri concittadino ed amico del' illustro poeta in italico verso sciolto tradusse nell' anno 1843 Corfù [Ἀφιερώνεται στὸ λόρδο Seaton ἄγγλον ἄρμωστή σιὰ ἐφράνησα].
- 8 * 1849 — [Ἐπίγραμμα στὴν Φραγκίσκα Φραῦζερ· προβλ. εὐρισκόμενα σελ. λ' σημείωση]—[σὲ φύλλο] Κέρκυρα.
- 9 1852 — Σπ. Ζαμπελίου. Ἄσματα δημοικὰ τῆς Ἑλλάδος (τυπογρ. Τερζάκη καὶ Ρωμαίου) Κέρκυρα.
[Στὸ Βο μέρος δημοσιεύτηκαν ἀνώνυμα τὰ ποιήματα τοῦ Σολωμοῦ: Ὁ θάνατος τῆς ὄρφανῆς—Ὁ θάνατος τοῦ βοσκοῦ καὶ τὰ Δύο ἀδελφια, μὲ τοὺς παρακάτω τίτλους: σ. 736 ἀρ. 24 «Ἐλεγείον, σ. 746 ἀρ. 34 «Ἐλεγείον εἰς θάνατον βοσκοῦ φίλου» καὶ σ. 751 ἀρ. 40 «Ὁ Ἄνθὸς ζητεῖ τὴν ἀδελφήν του Αὐγοῦλα»].
- 10 1853 — Δ. Σολωμοῦ. Ἄνθὸς καὶ Αὐγοῦλα· Εὐτέρπη τόμ. 7 σελ. 43.
- 11 1856 — [Μικρὴ παραλλαγή τῆς σάτιρας «Ὁνειρο»] Ἄνδρο. Λασκαράτου Μυστήρια τῆς Κεφαλονιάς. Κεφαλληνία [θρησκεία σελ. 74].
- 12 1857 — Δ. Σολωμοῦ. Ἡ φαρμακευμένη κόρη—Πανδώρα τόμ. 7 σελ. 503-4, 1η Φεβρουαρίου. [Μὲ προσημείωμα ποὺ λέει πὼς ἀναγκάστηκαν νὰ δημοσιεύσουν τὸ ποίημα σωστά, ὅπως τότε εἶπε κάποιος γνωστός τους, γιατί οἱ ὡς τότε ἐκδόσεις του δὲν ἦταν ἀκριβεῖς. Ὑπάρχουν ἀκόμη καὶ γνώμες τοῦ Θωμαζαίου καὶ Βεραγγέρον γιὰ τὸ ποίημα].
- 13 1857 — Δ. Σολωμοῦ. Τὸ καλοκαίρι καὶ ἡ ἀνοιξι [τοῦ Μεταστάσιου] [καὶ χωρὶς τίτλο μόνο μὲ τὴ λέξη «ἄλλο» ἀπὸ πάνω τὸ:] «Κάκιωμα» ἢ «Ψυχούλα» καὶ ὁ «Θάνατος τοῦ βοσκοῦ». Πανδώρα 8 σελ. 402-4 [Μὲ σημείωση: ἐστάλησαν παρὰ τοῦ οικειοτάτου φίλου τοῦ ποιητοῦ Στρογγὴ διὰ τοῦ ἐν Ἑνετῖα κ. Σπυρ. Βελούδου].

- 14 * 1857 — Συλλογὴ τῶν γνωστῶν ποιημάτων τοῦ ἱππύτου Διονυσίου κόμητος Σολωμοῦ (Ρωσολίμου). Ζάκυνθος.
- 15 * » — Ποιήματα Σολωμοῦ καὶ ὧδὴ εἰς τὸν θάνατόν του (ἐκ τοῦ τυπογραφείου «Ἀθηναίων» Εὐγενίου Ματσαβίνου καὶ Ἀνδρέα Γ. Δελλαπόρτα) Ἀθῆναι 8^{ον} σελ. 120.
- 16 * 1858 — Συλλογὴ τῶν ποιημάτων τοῦ Διονυσίου Σολωμοῦ. (Ἐκ τοῦ τυπογραφείου τὸ «Ἀθηναίων») Ἀθῆναι 8^{ον} σ. 112.
- 17 * » — Σολωμοῦ. Ὁνειρον. Ἐωσφόρος ἀρ. 1, Κέρκυρα 25 Ὁκτωβρίου.
- 18 1859 — Διονυσίου Σολωμοῦ. Τὰ εὐρισκόμενα, ἐκδίδονται δαπάνῃ Ἀντωνίου Τερζάκη. Ἐν Κερκύρα (τυπογρ. Ἐρμῆς· Ἀντ. Τερζάκη) 8^{ον} σ. σὴ' + 445 [προλεγόμενα Ἰακώβου Πολυλά καὶ Pietro Quartano di Calogera.—Τὰ προλεγόμενα Πολυλά ξαναδημοσιεύτηκαν στὸ περ. Διόνυσος, τόμ. 1'. σ. 229-351. 1901· στὴν sine anno ἐκδοσὴ Ἐλευθερουδάκη καὶ στὸν Α'. τόμο. Γύρω στὸ Σολωμό. Μετάφραση τῶν προλεγομένων τοῦ Κουαρτάνου δημοσιεύτηξε ἀπὸ τὸν Γερσ. Σπαταλά στὸ Περιοδικὸ τῆς Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας φύλλο 59-60—1927].
- 19 1860 — Arnoldus Passow. Τραγοῦδια Ρωμαῖκα· popularia carmina graeciae recentioris. Paris.
[Ἀνατύπωσε τὰ ποιήματα ποὺ δημοσίευσεν ὁ Ζαμπέλιος (προβλ. 9) σ. 268 ἀρ. 379—Ὁ βοσκὸς ἀποθαμμένος, σ. 279—81 ἀρ. 396—Ὁ Ἄνθὸς καὶ ἡ Αὐγὴ, σ. 285—6 ἀρ. 402—Ἡ κόρη καὶ τὸ ἀρνί].
- 20 1861 — Ode to Liberty dy D. So'omos. Trans'adet form the Greek Both in prose and verse with a biographical Sketch of the Poet and Notes dy C. D. G a n a l e (Const. Rossolino) Zante 8^ο.
- 21 1863 — Δ. Σολωμοῦ· ἀνεκδότου ποίημα· Κονσοῦλτο τῶν ἱατρῶν. Πανδώρα 14 σελ. 40 [μὲ σημείωση: ἐτυπώθη ἔξ ἀνεκδότου χειρογράφου τοῦ ἐν μακαρίᾳ τῇ λείξει Γ. Χρυσοβέργη].
- 22 * 1864 — Lambro del conte cavalliere D. Solomos traduzione del testo greco Ettore Sicuro. Zante (pei tipi di C. Rossolino) 12^{ον} σ. 10.
- 23 * 1866 — Carme lirico per la morte di lord Byron di Dionisio Solomos da Zacinto, versione libera

- di A. B. Palli—Livorno (tipografia Franc.Vigo) 12° σ. 20.
- 24 * 1867 —Poesie italiane di D. Solomos· publicate per nozze Squeraroli Venetia.
- 25 * 1873 —[P. Μιχριζώκη] La visione di Lambro e l'avvelenata del conte D. Solomos voltate in versi italiani. Zaute (tipogr. Zacinto) [ἀφιερωμένο στον Κων. Μεσσαλάν] 8° σ. 15.
- 26 » —Ποίησις [ποίημα με τὴν σημειώσιν: ἐκ τῶν ἀνεκδότων (ἴσως) τοῦ ἀθανάτου ποιητοῦ Σολωμοῦ ὅπερ ἐξεφώνησεν ἐκ τοῦ προχείρου εἰς τὴν θεάν ἑνὸς νεκροταφείου] Ὅμηρος 1'. σελ. 488 [κατὰ τὴν γνώμην μας δὲν εἶναι τοῦ Σολωμοῦ].
- 27 * » —Διονυσίου Σολωμοῦ ὕμνος εἰς τὴν ἔλευθερίαν μελοποιηθεὶς ὑπὸ τοῦ ἱππότην Νικολάου Χ. Μαντζάρου, διηγεκοῦς προέδρου τῆς ἐν Κερκύρα φιλαρμονικῆς ἐταιρείας.... Λονδίον.
- 28 * 1875 —Inno alla Libertà scritto da Dionisio Solomos Zacintio nel mese di maggio dell'anno 1823 e trasportato in versi italiani da Domenico de Nobili Corfù (tip. di G. Nacamulli edit) 8° σ. 22 [Μόνο ἡ μετάφραση βγήκεν ἀπὸ τὸν Λαυρέντιο Βροζίνη].
- 29 * 1879 —[ὁ Α. Μαμίλης δημοσίευσεν τὰ τετράστιχα 6—10 τοῦ ποιήματος «τὸ ὄνειρο» Εὐθύνη ἀρ. 170 Κέρκυρα. Βλ. ἔκδοσιν Δὲ Βιάζη σελ. 151].
- 30 * 1880 —Ἡ Φαρμακωμένη. [μετάφραση γαλλικὴ ἀπὸ τὸν **I. Ε. Σωμερίτη** τυπωμένη στὸ βιβλίο του: Περὶ τῆς Γαλλικῆς στιχογραφίας ἡψ. (Τυπογρ. Ἑλλην. ἀνεξαρτησίας) σελ. 33—34].
- 31 * » —Hymne à la Libertè par Dionysios Solomos traduit en vers français par **Gustave Laffon** secretaire interprete de la Republique à Smyrne. Paris (typographie A. Hennuyer) [Πρόλογος G. d' Orcet σὲ στίχους] 8° σ. XX + 53.
- 32 » —Ἄπαντα Διονυσίου Σολωμοῦ ἥτοι τὰ μέχρι σήμερον ἐκδοθέντα μετὰ προσθήκης πλείστων ἀνεκδότων, προλεγομένων καὶ σημειώσεων, ἐκδιδόμενα ὑπὸ Σεργίου Χ.Ραφτάνη [μεἰ εἰσαγωγῆς τοῦ **Σπ. Δὲ Βιάζη** μιὰ γιὰ τὰ Ἑλληνικά καὶ μιὰ γιὰ τὰ Ἰταλικά] Ζάκυνθος 8° 64 + 428.
- 33 * 1884 —Σολωμοῦ. Ὑμνος εἰς τὴν ἔλευθερίαν (τυπογρ. ἐνώσεως) Ἀθῆναι.